

**EVROPSKI UNIVERZITET
PEDAGOŠKI FAKULTET**
Vaspitač predškolskih ustanova

Odgoj u slobodnom vremenu

DIPLOMSKI RAD

Mentor:
Prof.dr.Refik Ćatić

Kandidat:
Devla Mehmedović,051/17-VPU

Brčko,juli 2018.godine

SADRŽAJ

UVOD	2.
I. TEORETSKI PRISTUP	4.
1. Pedagoški aspekti proučavanja slobodnog vremena.....	4.
1.1. Pravci pedagoškog djelovanja u slobodnom vremenu.....	5.
2. Problem istraživanja	6.
2.1. Porodica i slobodno vrijeme.....	6.
2.1.1. Pedagoški značaj igre u slobodno vrijeme.....	8.
2.2. Škola i slobodno vrijeme.....	9.
2.2.1. Vannastavne aktivnosti i slobodno vrijeme.....	11.
2.2.2. Kreativnost – kompetencija savremenog učitelja.....	13.
2.3. Masmediji i slobodno vrijeme.....	17.
2.4. Kultura i slobodno vrijeme.....	19.
2.5. Odgoj i slobodno vrijeme.....	21.
2.6. Slobodno vrijeme i pedagogija slobodnog vremena.....	22.
2.6.1. Slobodno vrijeme i razvoj ličnosti.....	23.
2.6.2. Slobodne aktivnosti - poticajni faktor razvoja emocija.....	27.
2.7. Klasifikacija slobodnih aktivnosti.....	28.
2.8. Načela slobodnih aktivnosti.....	29.
3. Predmet istraživanja	29.
4. Cilj istraživanja	30.
5. Zadaci istraživanja	31.
6. Hipoteze istraživanja	31.
7. Metodologija istraživanja	32.
7.1. Uzorak ispitanika.....	32.
7.2. Uzorak varijabli.....	33.
7.3. Protokoli testiranja.....	35.
7.4. Metod obrade podataka.....	35.
7.5. Praktična vrijednost rada.....	39.
8. Zaključak	40.
9. Kako organizovati slobodne aktivnosti.....	41.
10. Organizovane slobodne aktivnosti.....	41.
11. Organizacija slobodnih aktivnosti.....	42.
12. Preporuka za odabir slobodnih aktivnosti.....	45.
Literatura.....	48.
Prilozi.....	49.
Skala stavova o vannastavnim aktivnostima.....	49.
Upitnik za korištenje slobodnog vremena osnovnih škola.....	51.-54.

UVOD

Slobodno vrijeme je danas vrlo složena društvena pojava. Svojim implikacijama i sadržajima ono je značajan faktor odgoja i obrazovanja. "U nas se", nažalost, pedagoška teorija nedovoljno, i sa zakašnjenjem, bavila slobodnim vremenom kao svojom znanstvenom preokupacijom. Sve se po običaju vrtjelo oko škole. Izvanastavne i izvanškolske aktivnosti, u teorijskom i praktičnom smislu, utjecale su na kulturu provođenja slobodnog vremena. Mnoštvo je, međutim, slobodnovremenskih okolnosti, sadržaja, aktivnosti i događaja koje valja pedagoški artikulirati i odgojno osmisliti. (Previšić, 2001.)

Već više desetljeća način života ljudi se intenzivno mijenja. Promjene u razvoju društva reflektiraju se na sve sfere čovjekovog života, pa i na slobodno vrijeme. Zbog toga je problem slobodnog vremena postao predmetom istraživanja mnogih znanosti. Iskustva koja se temelje na empirijskim istraživanjima ovoga veoma slojevitog, kompleksnog problema ukazuju na mnoga nerazriješena pitanja slobodnog vremena, a koja se ponekad i dramatično reflektuju na način života, ostavljajući pri tome snažan trag na ličnosti mladih.

Često se ukazuje na nedovoljan angažman društvene zajednice, kao i faktora odgoja (agensa socijalizacije-porodica, škola, društvo) u organizaciji slobodnog vremena. Pri tome se, naravno, ne smije otići u krajnost pa u organizovanju slobodnog vremena "oduzeti" slobodu mladim ljudima i djeci.

Ljudi su, kako su pokazala istraživanja, nesporni za „dolazak“ slobodnog vremena, pa za njih postaje problem kako "ubiti" to slobodno vrijeme, a to „ubijanje“ vremena može postati i ubijanje ličnosti, tim prije što čovjek nije nikada prije posjedovao više materijalnih dobara, ali isto tako nije bio ni nezadovoljniji i nespokojniji nego danas.

Slobodno vrijeme je vrijeme aktivnog odmora, razonode, pozitivnog razvoja, socijalizacije, humanizacije i stvaralačkog potvrđivanja ličnosti. Ovako široko shvaćena uloga slobodnog vremena veliki je izazov odgajateljima, odgoju, obrazovanju, pedagogiji.

Pretjeranim uplitanjem sputava se, međutim, sloboda izbora, opredjeljenja koje dolazi izvana od strane porodice, škole, s jedne strane, i mnogih komercijaliziranih

ponuda koje na svakom koraku opsjedaju mlade, s druge strane. Sputava se sloboda izbora mladih, afiniteti, interesi, potrebe i prava. Zbog utjecaja vanjskih, najčešće agresivnih manipulatora na djecu ona onda i ne odlučuju, ne raspoložu svojim slobodnim vremenom, osim u slučajevima asocijalnog ponašanja u njemu.

Slobodno vrijeme je jedno od (naj)značajnijih pedagoških pitanja kako u svijetu, tako i kod nas. Proučava ga zasebna pedagoška disciplina u sistemu pedagoških znanosti- **pedagogija slobodnog vremena**. Pozitivni rezultati u organizaciji i provođenju slobodnog vremena obrnuto su proporcionalni u odnosu na pojavu antisocijalnog ponašanja.“(Janković, 1961.) Iz toga proističe da sadržaji koji se nude mladima u slobodno vrijeme mogu utjecati na ponašanje kako pozitivno, tako i negativno.

Prema Vladimiru Jankoviću razlikujemo:

-preventivno

-formativno

-kurativno djelovanje aktivnosti u slobodnom vremenu.

Preventivno djelovanje ima ulogu da spriječi i potisne nekulturno i asocijalno ponašanje .

Formativno djelovanje je u funkciji razvoja ličnosti i izgrađivanja pozitivnih osobina i karaktera.

Kurativno djelovanje ima zadatak da pomogne u procesu preodgajanja osoba sa devijantnim ponašanjem.

I TEORETSKI PRISTUP

1. Pedagoški aspekti proučavanja slobodnog vremena

Slobodno vrijeme – je vrijeme koje djeci preostaje nakon oobavljenih školskih i porodičnih obaveza, te zadovoljavanja primarnih bioloških potreba, a koje je u funkciji odmora, razonode i razvoja ličnosti.

Brojne analize slobodnog vremena ukazuju da su najčešće birani oblici aktivnosti u slobodnom vremenu oni koji idu ka hedonističkom pravcu, te se rješenje tog problema vidi u odgojno-obrazovnom procesu (pedagogiji slobodnog vremena). Odgajanje za iskorištenje slobodnog vremena ne bi se ostvarivalo samo u javnim institucijama, već bi se moralo oslanjati i na porodicu, te bi obrazovanje moralo biti sadržaj slobodnog vremena. Škola bi trebala stimulirati bavljenje različitim aktivnostima u slobodnom vremenu kako bi se izbjegla dosada i beskorisno trošenje vremena.

Slobodno vrijeme u savremenom društvu postaje sve izrazitije područje odgojno-obrazovnog djelovanja. Po svom rasponu djelovanja slobodno vrijeme je sastavni dio života kako odraslih, tako i mladih. Briga za slobodno vrijeme postaje obaveza zajednice i ona je dužna da se pobrine za organizovano provođenje kako djeca ne bi ostajala prepuštena sama sebi ili nepovoljnim uticajima.

U korisnike slobodnog vremena treba uključiti i najmlađe, pored toga što su oni gotovo bez određenih obaveza. Upravo se u tom razdoblju mogu postizati vidni rezultati pozitivne upotrebe slobodnog vremena i razvijati zanimanje za bavljenje određenim aktivnostima u slobodno vrijeme.

“Slobodno vrijeme je vrijeme u kojem se procesi socijalizacije, u usporedbi sa sadržajima i modelima socijalizacije u odgojno – obrazovnim ustanovama, odvijaju na slobodniji, spontaniji i dinamičniji način.”(dr. Ismet Dizdarević – Naša škola br.21). Pojedinaac bira aktivnosti u kojim će zadovoljiti svoja interesovanja i potrebe. U interakciji sa drugim pojedincima i grupama pojedinaca doživljava rast ličnog samopouzdanja, dublje spoznaje svijet izvan sebe, svijet svoje uže socijalne

sredine.

Razvijanje kulture provođenja slobodnog vremena, aktivnog sudjelovanja i djelovanja, u poplavi mnogobrojnih ponuda i poticaja, ključno je pitanje odgojnog djelovanja. Odgojni utjecaj počinju u porodici gdje se događaju prvi spontani odgojni procesi, usvajaju se sistemi vrijednosti, socijalizacija ličnosti.

Vrijednosti slobodnog vremena – za djecu čine one aktivnosti i sadržaji kojima djeca osnovnih škola teže, za koje se opredjeljuju i koje cijene, jer zadovoljavaju njihove potrebe i kao takve služe integriranju ličnosti.(L. Pehar – Zvačko, 2003:80)

1.1.Pravci pedagoškog djelovanja u slobodnom vremenu

Pedagoško djelovanje je usmjereno u pravcima: za slobodno vrijeme i pedagoško djelovanje putem slobodnog vremena.

Problem slobodnog vremena ne smije postati žrtva pedagoške receptologije, ne smije se prepustiti stihiji, dezorijentaciji i dezorganizaciji i ne smije zapasti u jednostranost normativnosti.

Ovdje načelo planiranja nije standardno, tj. slobodno vrijeme se opire svakom planiranju do kraja i konačne predvidljivosti, jer u suprotnom ne bi bilo slobodno. Pedagogija slobodnog vremena mora usmjeravati u pravcu: savjetovanja, pomaganja, upućivanja, poticanja, što ujedno ne umanjuje njena osnovna obilježja: slobodu, spontanost, dobrovoljnost, kreativnost, samoaktivnost, individualnost.

U okviru pedagoškog razmatranja problematike slobodnog vremena govori se i o načelima korištenja slobodnog vremena:

-sloboda (i to sloboda od nečega i za nešto); sloboda **od** nečega znači oslobađanje od opterećenja koja skraćuju slobodno vrijeme čovjeka, a sloboda **za** nešto je sposobnost opredjeljenja za pravilan izbor aktivnosti da ne bi dobilo obilježja dokolice, pasivnosti i asocijalnosti;

-smislenost (daje slobodnom vremenu njegovu društvenu i etičku kvalitetu); besmislenost je prvi izvor dosade, bespomoćnosti, izgubljenosti, besciljnosti, i ništavnosti; razvijanje

smisla znači stvarati kod ljudi ukus za kulturne vrijednosti i sposobnosti ocjenjivanja vrijednosti sadržaja pojedinih aktivnosti;

-individualnost-bavljenje aktivnostima po vlastitom izboru, sklonostima, mogućnostima, željama;

-kolektivnost- ne isključuje se s individualnošću, jer individualne sposobnosti jačaju snagu kolektiva, a on opet u okviru zajedničkih interesa omogućava razvoj individualnosti;

Samoaktivnost- stvara se atmosfera u kojoj pojedinac upoznaje sebe, svoje mogućnosti, što stvara posebno zadovoljstvo i sadržajnost života;

-načelo raznovrsnosti (dolazi do izražaja pri izboru pojedinih aktivnosti);

-primjerenost (dobi i spolu,tj. pravilno opterećenje mladih s obzirom na njihov psihofizički razvoj);

2. Problem istraživanja

2.1.Porodica i slobodno vrijeme

Porodica je najvažnija institucija u kojoj ličnost započinje svoj put u život, u društvo. Ona danas doživljava izmjene pod utjecajem promjena koje su nastale u savremenom društvu. Neosporna je važnost porodice u razvoju ličnosti djeteta, što potvrđuju mnogobrojna empirijska istraživanja kako u svijetu, tako i kod nas.

Neka od stajališta tih istraživanja su:

Slabi utjecaji porodice u organizaciji slobodnog vremena djece. U istraživanjima se pokazalo da 40% slobodnog vremena djeca provode u krugu porodice. U tim prilikama često razgovaraju o raznim problemima, ali dominiraju teme o učenju, a malo je razgovora o slobodnom vremenu djece. Učestvovanje roditelja u šetnjama, putovanjima, izlascima rijetko je, naročito kod adolescenata. Utjecaj porodice na organizaciju slobodnog vremena slabi.

Roditelji kontrolišu, stimulišu i kažnjavaju svoju djecu. Oni najviše kontrolišu djecu kako i koliko uče, troše novac, a malo kako provode slobodno vrijeme. Djeca se često odvajaju na kraće i dulje vrijeme od svoje porodice, i tako postaju sve samostalnija.

Porodica ima veliki utjecaj na razvijanje zanimanja i formiranja stavova i vrijednosti, pruža djeci snažnu emocionalnu sigurnost. Važnost emotivne veze i sigurnost koju djeca osjećaju u porodici veoma je značajna za njihov psihički razvoj.

Za uspješno odgajanje djece putem slobodnog vremena presudna je briga i zainteresiranost roditelja. To potvrđuje i navedeni stav u kojem se kaže da je različite manifestacije socijalnog ponašanja djeteta moguće objasniti načinom i sadržajem provođenja slobodnog vremena.

Hoće li dijete u kontaktu, komunikaciji s drugom djecom i odraslima biti:

-tolerantno ili agresivno

-prihvatiti ili izbjegavati saradnju s drugom djecom i odraslima

-imati loš ili dobar odnos prema normama i standardima određenih društvenih sredina

-biti spremno da radi na ostvarenju konstruktivnih društvenih ciljeva kada odraste ili će ispoljavati asocijalno ili antisocijalno ponašanje (maloljetničku delikvenciju) u velikoj mjeri zavisi od porodičnog ozračja i o načinu usmjeravanja društvenog razvoja djeteta od strane roditelja.

Dijete koje se razvija u hladnoj, krutoj porodičnoj sredini, posebno u sredini u kojoj djetetu nije omogućeno da ostvaruje svoju prirodnu potrebu za emocionalnom sigurnošću, relativnom samostalnošću i slobodom, najčešće ispoljava manifestne ili latentne oblike asocijalnog ponašanja koji su u suprotnosti s određenim poželjnim normama društva.

Porodici je neophodna pomoć socijalne sredine, a kao prvo saradnja sa školom, koja pomaže da se usmjere ambicije roditelja i učenika i u aktivnostima slobodnog vremena.

Porodica kao odgojni faktor preuzima i mora preuzeti brigu za slobodno vrijeme svoje djece. Ako izgubi uvid u provođenje slobodnog vremena nastaje opasnost da djeca dođu pod uticaj raznih grupa asocijalnog ponašanja. Zato je vrlo važna zadaća porodičnog odgoja da djeluje kontinuirano u vrijeme kada djeca obavljaju određene dužnosti ili obaveze i u njihovo slobodno vrijeme. U odnosu na slobodno vrijeme ona ima dvostruku

ulogu: organizovati slobodno vrijeme u samoj porodici i saradivati s drugim organizatorima tog vremena izvan porodice.

2.1.1. Pedagoški značaj igre u slobodno vrijeme

Igra svojom dinamikom, emocionalnom obojenošću, mogućnostima za samoorganizaciju i samopotvrđivanje zadovoljava osnovnu potrebu djeteta da se bavi nečim što ima smisla. Odgoj putem igre je najprirodniji način odgoja i razvoja djeteta. Igra je osnova učenja.

Igra je životna potreba djeteta. Ona je poluga razvoja dječije ličnosti. U igri dijete vježba i razvija svoje fizičke i psihičke snage i sposobnosti, stiče najraznovrsnije spoznaje, širi svoj emocionalni život, razvija i formira svoju volju, bogati rječnik, izgrađuje svoj govor, razvija kreativne snage. Igra djetetu pomaže da lakše i brže uspostavlja socijalni kontakt i razrješava različite konflikte. Igra istodobno gradi dječiju upornost, strpljivost, obazrivost i saradnju. Tamo gdje se individua razvija iz sopstvenih unutarnjih pobuda, bez spoljašnje prisile i nametanja, tamo gdje se bez spoljašnjeg cilja potvrđuju i manifestiraju, učvršćuju i razvijaju duševne, duhovne i djelatne snage individue, tu imamo posla s pravim počecima pojave igre i igranja.

Sadržaj igre mijenja se sa uzrastom, i to sa izvjesnom pravilnošću. U razvoju igranja postoji neka zakonitost. Što je dijete mlađe, to se kraće zadržava na istoj vrsti igre. Na mlađem uzrastu nalazimo veći broj različitih igara kojima se dijete bavi. Starije dijete duže se zadržava na istoj igri. Starije dijete se ograničava na određene igre. Ono je izbirljivije i traži više uvjeta da bi bilo zadovoljno igrom. Dakle, ono ovdje sužava svoje interesovanje. Nije li ovo svojevrsna prirodna regulacija čovjekovog rasta i razvoja!? Igra i slobodno vrijeme su tijesno povezani.

Učenje u slobodnom vremenu pruža mogućnosti za razonodu koja je djeci najdraža - igru. Igra je najefektnija forma razonode. Ona ima kompenzatorsku funkciju, jer animira individualna osjetila koja su bila zapostavljena u školskom učenju.

Igranje je izuzetno važan dio dječijeg životnog ponašanja. Igranje je životna potreba djeteta. (Duran. M. 2001.) Igra je podstrek duhu, fantaziji i dječijoj okretnosti. Ona je poluga cjelokupnog dječijeg rasta i razvoja. Igranjem djeteta najprirodnije i najslobodnije zadovoljava svoje potrebe za kretanjem i djelatnošću. Njome djeteta vježba i razvija svoje fizičke i psihičke snage i sposobnosti, stiče najraznovrsnije spoznaje, širi svoj emocionalni život, razvija i formira svoju volju, bogati rječnik, izgrađuje svoj govor, razvija kreativne snage. Igrajući se, a kako to već pokazuju mnoga istraživanja, djeteta uvježbava svoje mišiće i živčani sistem, stječe razne vještine i samo upoznaje vlastite sposobnosti. Igranjem djeteta upoznaje i svoju fizičku okolinu i zakonitosti koje u njoj vladaju. Igranjem se djeteta vježba uspostavljanju socijalnog kontakta, prilagodbi drugim ljudima, uči se razrješavanju različitih konflikata i sukoba.(Katz.L. 1999.) Igra pomaže da djeteta lakše upozna vrijednost raznih moralnih normi. U kontaktu s drugom djecom razvija saznanje o značenju poštenja, istinoljubivosti i hrabrosti. Igranjem se djeteta uči da bude uporno, strpljivo, obazrivo, da surađuje, da se druži itd. Najzad, igra i igranje i odgajatelju omogućuju da i sami lakše i bolje upoznaju svoje djeteta, njegov osjećaj za zajednicu, njegove prirodne i socijalne snage.

2.2.Škola i slobodno vrijeme

Pored uobičajenih nastavnih zadataka škola je važan faktor utjecaja na provođenje slobodnog vremena mladih.

Koliki je značaj odgojno – obrazovnog procesa pokazuju činjenice da ako su učenici u uslovima bez adekvatnih poticaja pravilnog odgojnog usmjerenja, slobodno vrijeme će provoditi u štetnim aktivnostima, u društveno-moralnom smislu, što ostavlja trag i na zreliju dob.

Ako se stvore društveno – politički, sportsko – zabavni, materijalno – prostorni, kulturno – prosvjetni uslovi za adekvatno ispoljavanje u slobodnom vremenu, mladi će osjećati potrebu da sudjeluju u ovim aktivnostima koje ne rađaju ništa loše, već donose socijalno dobro i ličnu sreću.

U kolektivnom radu u slobodno vrijeme mnogi elementi i relacije grupne kulture postaju povoljniji za stvaralačke pokušaje, a time i za stvaralačke sposobnosti i rezultate. Ovdje se ne javlja klasični sistem ocjenjivanja, iako je nastavnik prisutan u kolektivu i „sakuplja dojmove.“

Umanjuje se strah od neuspjeha. Vremensko trajanje rada nije tako strogo određeno. Radi se na pitanjima koja su ponekad bliža, draža, zanimljivija nego neki nastavni predmet. Učenici se mogu snažnije predati radu i postići bolje rezultate, koji donose stvaralačku radost entuzijazma.

S obzirom na različite snage, interese, uslove odgajanja, sposobnosti usmjerenja na radno područje, prirodno je da ovaj kolektivni rad podjednako ne utiče na rasplamsavanje stvaralačkih snaga i sposobnosti učenika. Nekima ovaj oblik aktivnosti daje više podstreka za prodiranje u nova područja, nova saznanja, novo oblikovanje misli, osjećanja, želja, slika fantazije, dok drugima ne odgovara u dovoljnoj mjeri. To ne dolazi iz loše strukture kolektiva, zapostavljanja pojedinih članova, iako i to postoji i može uticati na ponašanje i aktivnosti mladih, već dolazi prije svega iz činjenice da se neki učenici više zalažu u radu. Posjeduju viši stupanj intuicije, smisla za povezivanje, rasčlanjivanje, zapažanje i slično.

U učeničkim zajednicama kombinuju se dvije značajne forme ljudskog rada: samostalan rad i zajednički rad. Stalno je prisutan sud valjanosti i jednog i drugog rada od strane kolektiva ili odgajatelja. Kada ne bi bilo tako, to jest: kad ne bi bilo individualnog rada i zajedničkog rada, kao i procjene valjanosti rada od strane kolektiva i odgajatelja, tada bi bila manja vrijednost ove djelatnosti za razvijanje kreativnih snaga i sposobnosti učenika.

Specifičnost učeničkog rada u slobodnom vremenu još snažnije mobilizira racionalne, iracionalne, tjelesne i duhovne potencije svih članova radnih asocijacija, te plodno djeluje na razvoj mladih.

Kritičko mišljenje u radu učeničkog kružoka, sekcija i drugih zajednica ima znatno pogodnije oblike ispoljavanja i odgajanja nego u pretežno predavačkom i reproduktivnom nastavnom radu. Raspravljajući o nekom umjetničkom djelu, znanstvenom ostvarenju, pojavi u društvenom životu, vlastitim radovima itd., učenici izlažu svoja mišljenja, navode dokaze koji idu u prilog njihovim stavovima. Oni svestrano i slobodno ističu

dobre i loše strane onoga o čemu se raspravlja. Mladi su po prirodi skloni kritičkom prilaženju svim pojavama, stanjima, zbivanjima, djelima drugih ljudi i vlastitim proizvodima.

Često se izazivaju žustre diskusije, preoštre kritičke ocjene, podvojena gledišta, grupisanje s obzirom na opredjeljenje za jednu ili drugu ocjenu vrijednosti onoga što je predmet kritičkog rasvjetljavanja..kad se ne bi pružila pomoć učenicima u:

- osposobljavanju za vođenje diskusije
- osamostaljivanju u procjeni vrijednosti i manjkavosti ličnih postupaka i djela
- postupaka i djela drugih – ne bi se njegovala samokritika u procjenjivanju svega bez obzira na što se kritika odnosila.

Tada bi postojala opasnost da se optimalne mogućnosti koje pruža ovaj kolektivni rad za razvijanje kritičkog mišljenja pretvore u svoju suprotnost.

Pomoć odraslih od velike je (čak neprocjenjive) vrijednosti. Tolerantan, taktičan i sposoban nastavnik ili neki drugi odgajatelj može svojom prisutnošću, svojom samokontrolom, kritičko – misaonom širinom, poznavanjem stvari i snagom argumenata pravilno usmjeriti jaku sklonost misaonoj aktivnosti u vannastavnom radu.

Učenička manja ili veća zajednica bez prisustva odgajatelja sama po sebi ne može biti povoljna za razvoj kritičkog mišljenja i osamostaljivanje učenika u rasuđivanju.

2.2.1. Vannastavne aktivnosti i slobodno vrijeme

Jedna od važnih funkcija savremene škole je i pružanje mogućnosti učenicima da se angažuju u vannastavnim aktivnostima. Iako su zbog brojnih razloga, uključujući nedostatak materijalnih i kadrovskih uvjeta, u mnogim školama zanemarene vannastavne aktivnosti, neizostavno je naglasiti kako su one uvijek korisne za učenike. Ne samo kao poticaj za smisleno organiziranje i korisno provođenje slobodnog vremena nego i kao svojevrsna preventiva nastanku brojnih neprihvatljivih ponašanja, koje se impliciraju, upravo u neorganiziranom slobodnom vremenu.

Važno je naglasiti da su vannastavne aktivnosti, prije svega, aktivnosti učenika gdje oni mogu maksimalno izražavati svoje slobode i stvaralačke uloge. Brojni su ciljevi vannastavnih aktivnosti, među njima: **intenziviranje socijalnih kompetencija učenika, osposobljavanje za društveni život, poticanje kreativnosti**. Nažalost, u današnje vrijeme se postavljaju i ciljevi koji nisu u skladu s pedagoškim zahtjevima, npr. forsiranje samo najboljih i poticanje profesionalizma. To nisu zahtjevi koje smijemo postaviti pred učenike, jer ih oni otuđuju od dobrovoljnog angažovanja u vannastavnim aktivnostima. Stoga je značajno da učitelj prihvati ulogu voditelja i kreatora prema zabavnoj i smislenoj organizaciji slobodnog vremena. Učeniku se ne smije uskratiti sudjelovanje u vannastavnim aktivnostima zbog slabog uspjeha u učenju.

Uspjeh u vannastavnim aktivnostima može biti poticaj za uspješnu integraciju u razrednu skupinu, čime se može spriječiti neuspjeh na socijalnom polju, izbjeci emotivne teškoće, a one su vrlo često uzrok i akademskom neuspjehu. **Programi vannastavnih aktivnosti u osnovnoj školi pružaju učenicima mogućnost kvalitetnog provođenja slobodnog vremena**. Stoga je njihov cilj obuhvatiti što veći broj učenika bez obzira na njihove sposobnosti. Ne možemo ne spomenuti i brojne školske preventivne programe koji se realiziraju zajedničkim aktivnostima učitelja i učenika. Koordinator i kreatori ovih programa su učitelji, a realiziraju se razgovorima, radom u radionicama, zajedničkim neformalnim druženjima, uključivanjem učenika u život škole uređenjem okoliša, saradnjom s roditeljima, te na satovima razrednika. Za to je potreban velik angažman učitelja, socijalna i stručna, ali i kreativna kompetencija.

Učenici se dobrovoljno uključuju u rad vannastavnih aktivnosti. Daje im se mogućnost da slobodno odaberu aktivnost koja im je zanimljiva, privlačna, koja će ih ispuniti radošću.

Upravo je ta dobrovoljnost sudjelovanja učenika zajednički nazivnik pod koji možemo staviti vannastavne aktivnosti i slobodno vrijeme. Uključujući se u vannastavne aktivnosti, učenici odlučuju jedan dio svog slobodnog vremena provesti u školi, što škola treba prepoznati kao mogućnost dodatnog odgojnog djelovanja.

2.2.2. Kreativnost – kompetencija savremenog učitelja

Kreativnost je elementarno polazište u odgoju mladih. Učenici su po svojoj naravi uvijek otvoreni za nova iskustva i nikad se ne mire s postojećim znanjem, više vole kretanje nego mirovanje, istraživanje i provjeravanje, nego nekritičko i konformističko primanje gotovih podataka. Na učiteljima je velika odgovornost da identificiraju opseg i vrstu kreativnih potencijala svakog svog učenika, uzimajući u obzir činjenicu da kreativnost ima svoj početak koji je sadržan u kreativnom pojedincu, koji kroz kreativan proces dolazi do novih i originalnih rješenja kao posebnog proizvoda koji ima osobnu ili širu društvenu vrijednost. Stoga, i školovanje budućih učitelja treba biti u funkciji razvoja i oslobađanja kreativnih potencijala. Jer, danas je poznato da kreativnost nije dovoljno shvaćena, te se nedovoljno čini na mijenjanju postojeće nastave koja je više u funkciji gušenja nego poticanja kreativnosti (Bognar, Bognar, 2007).

Elementarna zadaća, ali i imperativ uspješnosti djelovanja suvremenog učitelja njegova je sposobnost da školu učini sredinom u kojoj su učenici sretni, gdje doživljavaju pozitivna iskustva, ali i mjesto u kojoj uče na njima prihvatljiv, istraživački i saradnički način. On je odgajatelj, medijator i socijalni integrator, a njegovo djelovanje mora biti usmjereno prema pomaganju učenika, dogovaranju, organizaciji, poticanju, savjetovanju i ohrabrenju (Previšić, 2003). Nastava je izazov u kojem upoznajemo učenike, a izražaj je učenikov vlastiti put i postignuće. S obzirom na to da se školski sustav smatra jednim od dominantnih mjesta poticanja i razvijanja kreativnih potencijala pojedinca, bitno je osvijestiti činjenicu da je nastava jedinstven i neponovljiv proces čiji je sastavni dio pojedinac, odnosno učenik koji sa svim svojim individualnim osobinama i potrebama čini zasebni podsustav kome se učitelj treba prilagoditi želi li učenika osposobiti za kreativnog stvaratelja. Pritom je za učitelja nužno shvaćanje da razvijanje učenikovih kreativnih potencijala pretpostavlja istovremeno i razvijanje vlastitih, dok je osnovno polazište za stjecanje potrebnih kompetencija za poticanje kreativnosti intrinzična motivacija učitelja.

Škola mora biti po mjeri učenika; polazi se isključivo od njihovih potreba i iskustva, a na učitelju je da svaki sat učini novom kreacijom. Zanimljivo je da su djeca sklona kreativnosti više nego odrasli, stalno nešto istražuju, zapitkuju. Njihovu

kreativnost najviše koči autoritet učitelja, koji i dalje forsira paradigme tradicionalne škole, kao što su jednoličnost i neučinkovitost. A danas se u svim aktivnostima kao imperativ postavlja oslanjanje na ljudsku kreativnost (Bognar, Bognar, 2007). Poticanje kreativnosti u školskom okruženju pretpostavlja savremenog učitelja koji je osvijestio važnost oslanjanja na vlastitu kreativnost kao pretpostavku za razvoj kreativnosti svojih učenika. Sama po sebi, kreativnost je podložna mnogim utjecajima koji u uvjetima osnovnoškolske nastave posebno dolaze do izražaja, osobito kada je riječ o svakodnevnim međuljudskim odnosima između učenika, učitelja i roditelja, o hijerarhijskom odnosu između učitelja, stručnih suradnika i školskog osoblja, uvjetima rada te različitim ekstrinzičnim motivatorima koji u većoj ili manjoj mjeri utječu na motivaciju u pozitivnom, ili pak negativnom smislu. Naime, kako bi se stvorilo ozračje u razredu koje potiče na kreativnost, na pravo slobodnog izbora i izražavanja, potrebno je promijeniti odnose učitelja i učenika, da postanu prisniji, da razmjenjuju ideje i uvažavaju mišljenja. Svima je znano da je nastava aktivni proces, a učitelj i učenici su ravnopravni sudionici. Ili bi, barem tako trebalo biti.

U svakom odgojnom radu potrebno je buditi kreativnost, a ne samo formalno poučavati. Jer, svaka je školska aktivnost, bilo da je nastavna ili vannastavna, unikatna i neponovljiva kreacija, te stoga mora izići iz okvira stereotipa i jednoličnosti. Istraživanja učeničkih komentara o razlici između rada učitelja u nastavi i njegova rada u vannastavnim aktivnostima, pokazala su da glavne razlike postoje u stupnju srdačnosti, razumijevanja, topline, ozračja. Sve navedeno daje nam jasnu poruku kakvog učitelja učenici žele. Nikako ne krutog šefa, koji predaje novo gradivo, a potom ispituje i ocjenjuje. Savremeno obrazovanje ne može ostati samo na individualnoj i predmetnoj kompetenciji, nego uključuje i socijalnu kompetenciju kao sposobnost razumijevanja drugih ljudi, osjetljivost za potrebe ili na potrebe i želje drugih, sposobnost razboritog postupanja u međuljudskim odnosima, uvažavanje razlika, osposobljenost za timski rad i kvalitetnu komunikaciju. Brojne druge aktivnosti, odnosi i sposobnost komunikacije određuju uspješnu nastavu, a time i uspješnog učenika kao krajnji rezultat. Kompetencije kojima poučavamo učenika odnose se i na njegov odnos s drugima, tolerancija i socijalna osjetljivost, zajedništvo, saradnja, razumijevanje i poštivanje drugih, stjecanje i vježbanje unutarnje kontrole (samodisciplina, samopoštovanje, vladanje sobom, samokontrola,

mišljenje i djelovanje prema vlastitim vrijednosnim mjerilima), komuniciranje i uspješno funkcioniranje u međuljudskim odnosima, uvažavanje razlika. A te kompetencije najviše možemo razvijati vannastavnim aktivnostima. Nema krutog ograničenja nastavnog sata, ne čuje se zvono, ne gledamo na sat, već slobodno kreiramo zajedno s učenicima ono što ih veseli i ono što žele raditi.

Mogućnosti kreacije su neograničene. Učiteljeva odluka o izboru ustaljenih tradicionalnih metoda poučavanja ili kreativnoga pristupa utjecat će na kreativnost nastavnog procesa i na stvaralaštvo djece. Škola je danas usmjerena na rezultat, teži usvajanju sadržaja, postizanju rezultata i ukalupljuje mišljenje. Stoga su vannastavne aktivnosti prilika da se učenici razvijaju i na drugim područjima svoje osobnosti, a na njihovu neformalnu inicijativu i učitelji mogu promijeniti svoj stil poučavanja, uočavajući djelotvornost slobodnog odabira aktivnosti, učenja istraživanjem, timskim učenjem i djelovanjem u vannastavnim aktivnostima.

Sve dok ne uoče važnost, tj. neminovnost smislene organizacije vremena nakon nastave, ono će učenicima postati opterećenje, a brojni drugi sadržaji koji im se nude, bit će svakako primamljiviji. Izlasci u bilo koji društveni kontekst bez nadzora privlačit će njihovu pozornost više od aktivnosti u školi koja je predstavljena kao obaveza. Sve je više nekih novih oblika neprihvatljivih ponašanja, a kao važno moramo spomenuti česte izjave učenika da im je dosadno, da nemaju gdje provesti slobodno vrijeme osim na ulici, a u višim razredima osnovne škole već zalaze i u kafiće. A svima je znano kakve sadržaje nude ove sredine i kakve posljedice može imati neorganizirano provođenje slobodnog vremena. Izloženost neradu, neodgovornosti, svakodnevnom nasilju u medijima, narušenoj dinamici obiteljskih odnosa i utjecaju vršnjaka dovodi do niza neprihvatljivih ponašanja. Fizička agresivnost je problem u školama cijelog svijeta, a brojni pokušaji pedagoškog djelovanja ne donose rezultate. Posljednja dva desetljeća znanstvenici i stručnjaci sve više se bave istraživanjima nasilja (bullyinga), modernog i štetnog fenomena našeg vremena (Olweus, 1998; Fonzi, 1999; Derosier, 2004; Hunter, 2004) i njegovih implikacija u razredu (Samples, 2004). Zbog učestalosti javljanja i različitih vidova manifestacije dječja agresivnost jedan je od ozbiljnijih društvenih problema, a rezultat je teškoća i neuspjeha na socijalnom polju. Mnogi učenici teško uspostavljaju

odnose s vršnjacima. Obično su ti učenici po prirodi svog ponašanja agresivni ili previše povučeni, introvertirani. Djetetu koje je povučeno potrebna je svakodnevna podrška okoline, upućivanje pohvala, te češće uključivanje u grupne radove. A upravo su vannastavne aktivnosti idealno mjesto za uključivanje povučenog učenika u život škole. Otvorena komunikacija, ozračje koje ne nameće strogo uokviren rad i učenje za ocjenu, elementi su koji izrazito pozitivno djeluju na uključivanje svakog učenika. Naime, nema straha od neuspjeha. Izbor aktivnosti je na učeniku u skladu s njegovim mogućnostima. Isto tako, agresivnost je moguće ublažiti kroz odabranu aktivnost. Radom u vannastavnim, slobodno odabranim aktivnostima djeca stupaju u socijalne kontakte i odnose, koji svestrano izgrađuju njihovu ličnost. Organizacijske forme vannastavnih aktivnosti pridonose boljim socijalnim kontaktima. Rad u manjim grupama, bez školskih klupa i bez forme uvijek više veseli od krutih pravila kojima se podređuju na nastavi. Međutim, do sada provedena istraživanja pokazuju da stvarne mogućnosti i kreativni potencijali učenika u vannastavnim aktivnostima nisu do kraja iskorišteni, a metode koje koriste učitelji još uvijek ne pogoduju poticanju i razvijanju kreativnosti učenika. Nažalost, cijene se samo vrhunski rezultati, a amatersko bavljenje nekom slobodnom aktivnošću, pogotovo sportom, ne zadovoljava roditelje, pa čak ni učenike. Iskrivljeno vrednovanje odabrane aktivnosti ima velike posljedice na ponašanje učenika.

Smisao vannastavnih aktivnosti nije da postoje u školi samo kako bi netko pobijedio, već zbog toga da postanu trajna i stabilna kultura učenika. Važno je da učitelj prilagodi svoj rad učenicima, tako da to bude neposredna komunikacija koja će stvaralački poticati i ohrabrivati djecu te ujedno stvoriti i adekvatno ozračje. Potrebno je da učitelj polazi od učenikovih sklonosti i želja te prema tome formira razne grupe. Stoga učitelji trebaju djecu od ranog djetinjstva usmjeravati, učiti i naročito navikavati na sadržajno provođenje slobodnog vremena. Vannastavne aktivnosti obuhvaćaju različite programske sadržaje koji se odvijaju izvan nastavnih obveza u organizaciji škole i u njenim prostorijama. Više nego ikdje, u vannastavnim aktivnostima omogućuje se učenicima da kreativno provedu svoje slobodno vrijeme, zadovolje potrebu za druženjem i komunikacijom. Učenici dijele zadatke i obveze te razvijaju osjećaj odgovornosti, ali i osjećaj samopotvrđivanja (Rajić i sur., 2007). S obzirom na to da danas možemo govoriti o sveopćoj atrofiji odgoja u školama, treba iskoristiti goleme mogućnosti koje nude

organizirane sportske igre, muzičke i brojne druge aktivnosti u kojima djeca razvijaju ne samo svoju kreativnost nego i razvijaju socijalne kompetencije. Divljanje i nasilje na utakmicama sigurno ne će biti obrazac ponašanja onog učenika koji je tokom školovanja imao voditelja vannastavnih aktivnosti, koji ga je podučio elementarnim pravilima ponašanjima i razvio kod njega socijalne kompetencije.

Jedan od značajnih faktora uključenosti u slobodne aktivnosti je školski uspjeh. Naime, u nižim razredima su odlični učenici u brojnim slučajevima na inicijativu učitelja uključeni u više aktivnosti, a učenici sa slabijim ocjenama se manje angažiraju uz argument da oni trebaju učiti. Tome pridonose i roditelji koji ponekad zabranjuju bavljenje nekom vannastavnom aktivnošću zbog slabih ocjena. A možda učenik upravo u tim aktivnostima ima jedinu mogućnost pokazati svoje afinitete, osvojiti simpatije vršnjaka i prevladati strah od socijalnog neuspjeha. Isto tako, moguće je da su učitelji tolerantniji prema učenicima koji postižu rezultate u vannastavnim aktivnosti, što opet dovodi do zaključka da se cijeni samo izvrstan rezultat. Naravno, stoji i mogućnost da su uspješni na nastavi, zaista uspješni i u svim drugim aktivnostima. Škola mora naći način na koji bi svojim učenicima ponudila organizirano slobodno vrijeme na načelu potpuno slobodnog izbora glede sudjelovanja, izbora sadržaja, uvažavajući ih kao partnere u odlučivanju i aktivnosti (Stoll i Fink, 2000).

2.3. Masmediji i slobodno vrijeme

Nosioci aktivnosti mladih u slobodnom vremenu nisu uvijek na razini pozitivnog djelovanja i uticaja, posebno na mlade. Česte su pojave destruktivnog uticaja sredstava javnog informisanja na mlade.

Sadržaji TV emisija, radioprograma i filmova s tematikom nasilja, nipodaštavanja ljudskih vrlina i vrijednosti, ugrožavanja ljudskih života, pljačke, silovanja i sličnih prizemnih pobuda primitivaca i otpadnika ili odmetnika društva, vrlo često, bez cenzuriranja, odlaze u eter i nalaze žrtve labilnog karaktera među mladima i frustriranim pojedincima, u kojima navedeno ostavlja trajne negativne posljedice.

Sociološki aspekti ukazuju kako je dokoličarenje i medijski kult proizvod masovne kulture. Važno je otkriti ambivalentnu ulogu slobodnog vremena i medija. Trenucima dokolice osobito se raduje mlada populacija, jer nakon školskih obveza, slobodno vrijeme doživljavaju na poseban način. Tada je funkcija odmaranja i zabavljanja, posebno izražena. Upravo slobodan izbor, jest ona dimenzija koja povezuje slobodno vrijeme s interesima osobe. Vrlo je važno u trenucima dokolice otkriti kreativne potencijale osobe. Mediji se kao sredstva masovne komunikacije pojavljuju istodobno s povećanjem slobodnog vremena. Slobodne trenutke trebalo je ispuniti, a medijska politika, stavlja se u službu kreatora ljudske stvarnosti. Najvjerniji konzumenti medija su adolescenti, a medijski urednici. oblikuju im spoznaje o svijetu, življenju, međuljudskim odnosima, povijesti, kulturi, domovini i međunarodnim odnosima. Stvarnost i životne vrijednosti putem medija dobivaju novu dimenziju, a da konzumenti medijskih sadržaja toga često nisu ni svjesni. Mediji koji se bave adolescentskom problematikom imaju svoje pozitivne i negativne strane. Pozitivna je aktualizacija nekadašnjih tabu pitanja: seksualne teme, zanemarivanju i nasilju nad djecom. Problemi su i prije itekako postojali, ali se o njima malo pisalo i glasno govorilo. Danas je ta tematika često zastupljena u medijima na vrlo izravan način, putem specijaliziranih informacija namijenjenih upravo razvojnoj generaciji.

Negativna strana medijskog djelovanja u mnogo čemu je veća. Mladi ljudi svoje slobodno vrijeme besciljno troše više nego što ga ispunjavaju plemenitim sadržajima. U raskoraku između škole i slobodnog vremena ulijeće snažna uređivačka medijska propaganda. Knjiga, pisani medij uvjeravanja, gubi trku s moćnijim sredstvima: filmom, televizijom, časopisima, računarima. U službi tržišta, uz senzacionalistički pristup i reklamno manipuliranje, nudi, ali i (na)određuje kako bi trebali izgledati, kako se ponašati, s kime se družiti, što konzumirati i slično. Ekranska stvarnost je instalacija mašte (snova) koja pobuđuje bijeg iz svakidašnjeg problematičnog života. Nažalost, zbog nedovoljne intelektualne zrelosti, mladi nisi u stanju selekcionirati i demistificirati medijske sadržaje. Poplavom medijskog sadržaja, dolazi do „ispiranja mozga“ kao i izostanka dimenzije kritičnosti.

Moralni autoriteti se u vrijeme adolescencije odbacuju, a neki drugi faktori zauzimaju

veću odgojnu ulogu. Roditelje zamjenjuju mediji kao univerzalni roditelji širokog globalnog utjecaja. Prijatelje, idole, ideale traži se u moralno upitnim likovima s estrade, modnih pozornica, sapunicama, nogometnim travnjacima. Svijet želja, snova, interesa želi se sada i odmah, ne ostavljajući ništa za sutra. Pod reklamnim sloganom „iskoristi trenutak“ uništava se nada u budućnost! Kriteriji koji se postavljaju od strane medijskih magnata, usmjereni su na poništavanje osobnosti i samostalnog kritičkog rasuđivanja. Mladi se osjećaju nesigurno, neuspješno, tjeskobno, osamljeno, u nemogućnosti uspostavljanja kontakta s vršnjacima. Unatoč brzom ritmu življenja i dostupnosti informacija, rješenja za sreću, ispunjenost i smisao, čine se još udaljenija. Posljedice toga su generacije mladih, frustriranih, labilnih, marginaliziranih i zatvorenih u svoj izmišljeni svijet. Prema budućnosti gledaju sa skepsom i depresijom, ispunjeni (auto)agresijom. Medijski ekrani mogu izravno utjecati na nasilno ponašanje, jer djeca oponašaju ono što vide. Što je mladima bliže nasilje u medijima, to su bliži krizi identiteta. Isprazni način življenja približava ih robovanju štetnim navikama, asocijalnom ponašanju i neodgovornosti, jer samo tako se može biti primijećen. U knjizi Mladi uoči trećeg milenija (Vlasta Ilišin i suradnici) empirijski je potvrđeno da su mediji postali presudni socijalizirajući faktor, koji snažno utječe na mišljenje i ponašanje, posebno mlade generacije.

2.4. Kultura i slobodno vrijeme

Kultura ljudi i njihovo ponašanje u slobodno vrijeme postaju područja iz kojih se može doznati što oni uistinu misle jer se tiče svega što ljudi osjećaju, vrednuju, čemu se nadaju, a što se može primijetiti u njihovom životu, jeziku, muzici, modi ili idolima. Kultura je „složena cjelina“ koja uključuje znanje, vjerovanje, umjetnost, moral, zakon, običaje i sve druge sposobnosti i navike čovjeka kao člana društva.

Razne definicije kulture uzimaju u obzir kulturne činjenice i građu iz koje se kultura sastoji, odnosno shvaćaju kulturu kao širi pojam od društva i društvo objašnjavaju kulturom.

Ukoliko govorimo o kulturnom aspektu slobodnog vremena, govorimo o vremenu pogodnom za razmišljanje i za stvaranje kritičkog stava prema pojavama i svijetu. S tim aspektom mi povezujemo obrazovni sustav, koji treba naučiti ne samo kako učiti, već kako kvalitetno ispuniti slobodno vrijeme. Kultura u slobodnom vremenu nosi najveće mogućnosti radikalizacije individue i kolektivne svijesti.

Organizirane kulturno-umjetničke aktivnosti osiguravaju kulturni prosperitet, potiču razvoj sposobnosti, umijeća, vještina, njeguju stvaralaštvo, ali i navikavaju ljude na kulturu provođenja slobodnog vremena.

Kultura u tom smislu osigurava lično i društveno vrijedan i koristan način života. U našem društvu vidljivo je da se u slobodnom vremenu, zapravo, mali postotak populacije okreće kulturnim vrijednostima i aktivnostima koje doprinose oblikovanju opće kulture. Pomoću slobodnog vremena treba razviti smisao za njegovo pozitivno iskorištavanje, tako da ljudi postanu kulturni korisnici slobodnog vremena koje se danas u obliku 'dobre i loše robe' sve to više nudi na tržištu svakodnevnog života. Savremeni čovjek, formalno, posjeduje sve više slobodnog vremena, ali istovremeno brojne obaveze izvan prostora standardnih radnih obaveza, njegovo slobodno vrijeme čine, u biti, ne slobodnim. Kada prestane borba za opću i/ ili bolju egzistenciju, koja mobilizira ljudski um, tada će čovjek, u razdoblju «mira», shvatiti koliko mu je slobodno vrijeme bitno za akumulaciju psihofizičke energije, pogodno za razmišljanje, maštanje i oblikovanje novih ideja korisnih njemu lično i čitavom društvu. Tada će početi razmišljati i o kulturi provođenja slobodnog vremena.

Zbog različitih analiza ovog pojma (filozofske, etičke, estetske, pravne, sociološke, psihološke analize) teško je precizno odrediti što bi zapravo bilo slobodno vrijeme. Neki teoretičari se slažu oko toga da je to vremenski interval koji je oslobođen svake obaveze a u kojem osoba pokušava razviti svoje sposobnosti, dok drugi smatraju da je to jednostavno vrijeme oslobođeno od organiziranog rada. U njega su uključeni potreban odmor, razne porodične i društvene obaveze koje smo dužni izvršavati.... Jedna od

prihvatljivih definicija je ona Ratka Božovića koji kaže da je slobodno vrijeme “skup aktivnosti kojima se pojedinac po svojoj volji može potpuno predati, bilo da se odmara ili zabavlja, bilo da povećava nivo svoje obaviještenosti ili svoje obrazovanje, bilo da se dobrovoljno društveno angažira ili da ostvaruje svoju slobodnu stvaralačku sposobnost pošto se oslobodi svojih profesionalnih, obiteljskih i društvenih obaveza”(Božović 1979, str 59.)

2.5. Odgoj i slobodno vrijeme

Iako se i danas slobodno vrijeme smatra jednom modernom i aktuelnom društvenom pojavom, postoje brojni propusti na tom području kod savremenog čovjeka. Tako se, ne samo kod mladih već i kod starijih generacija, nameće problem organizacije slobodnog vremena te odgoja ljudi za slobodno vrijeme. Cilj je da se razvije smisao za njegovo pozitivno iskorištavanje tako da ljudi postanu tzv. kulturni nosioci slobodnog vremena. Činjenica je da ljudi vrlo često ne nalaze prave načine kako provesti svoje slobodno vrijeme, što raditi tj. «kako ga utući». Zbog toga, brojni sociolozi smatraju da je djecu potrebno od ranog djetinjstva usmjeravati, učiti i naročito navikavati na sadržajno provođenje slobodnog vremena. Jedan od glavnih zadataka slobodnih aktivnosti u školama je i taj da pokušaju ublažiti aktuelnu zapostavljenost masovnog sporta, rekreacije, natjecanja, socijalnog okupljanja i zbližavanja. Smisao tih aktivnosti nije da postoje u školi zbog nje same, zbog satnica nastavnika, prestiža direktora...već zbog toga da postanu trajna i stabilna kultura učenika svih uzrasta. Najvažnije je da se mladima pruži prilika da svoje slobodno vrijeme, koje im ostaje na raspolaganju nakon svih obaveza u porodici i školi, popunjava onim slobodnim aktivnostima koje će mu pružiti najviše mogućnosti da do maksimuma angažuje i uključi svoje snage i sposobnosti. To će na kraju pozitivno utjecati na njegov fizički, duhovni, obrazovni i kulturni razvoj te će povećati potrebu djeteta za bavljenjem onim aktivnostima koje mu pružaju najveću zabavu i veselje.

2.6.Slobodno vrijeme i pedagogija slobodnog vremena

Slobodno vrijeme obično se definira kao vrijeme izvan radnih obaveza, porodičnih dužnosti i fizioloških potreba, kojima pojedinac samostalno raspolaže po vlastitom nahođenju i preferencijama. To su vrijeme i mogućnosti koje slobodno posjedujemo da se nečim bavimo po vlastitoj želji. Slobodno vrijeme je vrijeme aktivnog odmora, razonode, pozitivnog razvoja, socijalizacije, humanizacije i stvaralačkog potvrđivanja ličnosti. Bitna značajka tako shvaćenog slobodnog vremena nije besadržajno traćenje vremena, nego kreativno osmišljavanje vremena koje pojedincu ostaje na raspolaganju nakon ispunjavanja zadanih obaveza. Kako je slobodno vrijeme univerzalna pojava modernog društva, njegovo smisleno provođenje je pedagoška kategorija i važno područje odgoja i obrazovanja. (Previšić,2000.) Pedagogija slobodnog vremena uključuje osmišljavanje, kreiranje, poticanje i slobodan izbor aktivnosti kojima ćemo se baviti u slobodno vrijeme. Često učenici i nastavnici nisu dovoljno osviješteni o mogućnostima korištenja, organizovanja i planiranja slobodnog vremena. Posebno to nisu nastavnici, koji preko predmetnih kurikuluma mogu osmišljavati, poticati i kreirati slobodno vrijeme učenika i njihove aktivnosti u slobodno vrijeme. Nikako ne smijemo zasboraviti da učenik sam slobodno odlučuje o svom slobodnom vremenu, a sloboda, kreativnost ne bi smjeli biti sputani niti ograničeni. Međutim, treba imati u vidu i sljedeće: ”aktivnosti u slobodno vrijeme određene su subjektivnim čimbenicima (društveni položaj mladih i njihovih roditelja, obrazovanje, sposobnosti, stečene navike), a s druge strane objektivnim čimbenicima (kulturno nasljeđe uže i šire okoline, aktuelna ponuda I dostupnost određenih sadržaja itd.)”(Ilišin, 2000., 420.)

Razvoj kulture provođenja slobodnog vremena kod učenika prvenstveno potiču roditelji, ali ipak uloga nastavnika, škole i kurikuluma – svjesna (intencionalna) ili nesvjesna – može biti presudna, praktično usmjeravajuća, skrivena ili otvorena. Imajući to u vidu, “zadatak nastavnika je usmjeravanje učenika u korištenju slobodnog vremena, nenametljiv nadzor i kontrola slobodnog vremena, organizacija slobodnog vremena uz bogatstvo, raznolikost, zanimljivost i atraktivnost ponuđenih sadržaja i aktivnosti koje će osvojiti učenika i privući mu pažnju”(Rosić, 2005.)

Sadržaji slobodnog vremena djece i mladih važni su s aspekta koji pridonose formiranju njihovog identiteta i kvalitete života u budućnosti. Djeca i mladi imaju znatno više slobodnog vremena od odraslih te zbog svog biopsihosocijalnog statusa u okolini i društvu, njihovo slobodno vrijeme mora biti specifično i organizirano, a ne prepušteno slučaju.(Previšić, 1987.)

2.6.1. Slobodno vrijeme i razvoj ličnosti

U školi su potpuno otvoreni putevi samo za školsko učenje. Po svojoj prirodi ona , i izvan naše volje, guši kreativnost i maštu, a nameće konformizam. S druge strane, iskustva nam pokazuju da je učinkovitost neinstitucionaliziranih oblika učenja primjetno veća od institucionaliziranih. Školsko učenje dovoljno ne omogućava da obrazovanje bude i oslobađajući doživljaj u kome dijete istražuje i kreira, u kojem se služi svojom inicijativom i vlastitim rasuđivanjem, da bi na taj način slobodno i potpuno potvrđivalo i razvijalo svoje individualne životne snage. Društvom organizirano učenje u slobodnom vremenu daje bogatstvo sadržaja za ovaj oslobađajući doživljaj.(Bašić. I.1994.).

Slobodno vrijeme treba da bude vrijeme slobodnog životnog aktiviteta i unapređivanja duševnog života djeteta. Odmor, razonoda i razvoj ličnosti osnovne su funkcije slobodnog vremena. Otuda jedna od prvih zadaća odraslih i jeste razvijanje okoline koja će stimulirati različite oblike učenja, posebno uzgredno učenje, kako bi se sve individualne snage djeteta istodobno i potvrđivale i razvijale.

Uzgredno učenje

Djeca žele i hoće da saznaju mnoge stvari. Oni imaju potrebu da gledaju i slušaju, da mirišu i osjećaju, da govore i misle, da žele i vole. Ona vole prirodno učenje. Moglo bi se čak reći da škola isključuje prirodno učenje i da potiskuje tzv.prirodno učenje. Upravo zbog toga u školi i ne mogu individualnost i kreativnost djeteta doći do svog punog iskaza.

Konfluentno obrazovanje (i) oslobađajući doživljaj u kome dijete istražuje i kreira, u kojem se služi svojom inicijativom i vlastitim rasuđivanjem i na taj način slobodno i

potpuno razvija svoje sposobnosti. **Škola nije mjesto gdje svako dijete može da uči na svoj način.** U njoj se, uglavnom, dijete ne može baviti onim što ga interesira. A ukoliko se to desi, dijete ne može ostati onoliko vremena koliko njegova interesovanja i znatiželja traže. Uzgredno (prirodno) učenje pruža šansu za inicijative i kreativnost, samopotvrđivanje i socijalizaciju.

Ono probuđuje različita interesovanja, budi dječiju žeđ za saznavanjem, otkrivanjem, istraživanjem raznolikih područja i raznih aspekata društvenog življenja. Otuda je neophodno djeci ponuditi što više izbora kako bi ih doveli u situaciju da samostalno odlučuju i prirodno kušaju svoje mogućnosti. A to znači pružiti mogućnosti za razvijanje vlastitih kreativnih sposobnosti. Slobodno vrijeme je vrijeme u kojem se može dati bogatstvo sadržaja za uzgredno učenje. Za djecu ovo vrijeme bi moglo i trebalo da bude vrijeme za prirodno učenje i slobodno izražavanje radosti življenja. Postoji opća suglasnost o tome da kreativnost proističe iz nepotčinjenog i nereguliranog, iz strogo nereguliranog vremena koje je oslobođeno od grubog spoljnog nametanja. Duboka uvučenost u probleme koje valja riješiti, pitanja na koja treba dati odgovor ili situacije u kojima volja jača i u kojima se bogatstvo emocija budi i razvija nemaju veze sa neposrednim oholim nametanjima i presijama.

Slobodno dječije postupanja sa stvarima ili idejama, tj. uočavanje novih kombinacija između stvari ili osjećanje novih odnosa između ideja, traži atmosferu opuštenosti i slobodno vrijeme. Slobodno vrijeme treba da bude vrijeme slobodnog životnog aktiviteta i unapređivanja duševnog života djeteta.

Mreža učenja

Vrijeme se stiče, troši, štedi, rasipa. Društvom organizirano učenje u slobodnom vremenu omogućava da se napravi mreža prirodnih i uzgrednih oblika učenja kako se vrijeme ne bi rasipalo nego racionalno i svrhovito trošilo. S druge strane, ovako organizirano učenje najbrže ulazi u trag dječije individualnosti. Mrežom učenja omogućavamo izravno slobodno sudjelovanje u svakom dijelu procesa učenja. Uspostavljena mreža učenja omogućava djetetu da slobodno bira aktivnosti. Izbor i prihvatanje radnih, obrazovnih i kreativnih aktivnosti u mreži učenja valja povezivati sa školskim učenjem. Time bi se, ne samo potiskivao represivni karakter školskog učenja,

nego bi se značajno skratilo vrijeme za obraziovanje. Po nekim istraživanjima ovo skraćivanje bi dosegalo i 40% uštede u vremenu. Ova mreža trebalo bi da omogući najmanje tri funkcije učenja: (1) odmor, (2) razonodu; i (3) razvitak ličnosti.

Razvijajmo kulturu odmaranja

U slobodnom vremenu, prije svega, valja omogućiti prirodan tok bioloških ritmova dječijeg organizma. To se postiže odmaranjem i kretanjem koji služe obnovi fizičke snage djece kao i uspostavi njihove duhovne ravnoteže. Ovom posebno doprinose šetnje, izleti, obilasci muzeja, botaničkih vrtova, mezarja, spomen obilježja, parkova i sl. Na ovaj način, pomoću stečenog školskog znanja, dijete zaviruje u sukladnost života, u vezu između prirode i čovječijeg života, u odnosu između sadašnjosti i prošlosti. Šetnje, izleti i obilasci obuhvaćaju obilje života, pružaju razna iskustva i tako djetetu omogućuju da jasnije vidi i vatrenije osjeća. Nije važno da li se ovo iskustvo stiče, recimo, pored vatre na ognjištu, na livadi ili šumi, pored riječne ili morske obale i slično. Dakle, u slobodnom vremenu valja omogućiti i uspostaviti kulturu odmaranja. Njome se obogaćuju i snaže fizičke snage i ljudska osjetila ali i uspostavlja psihološki ritam i režim dječijeg životnog aktiviteta. Odmor je prva funkcija slobodnog vremena.

Razonoda

Iz potrebe za odmorom izvire zadovoljstvo opuštanja i rekreiranja. Rekreacija, pak, budi i umnožava mnoge druge potrebe. Iz nje najlakše i najbže niče potreba za razonodom, zabavom. U odnosu na odmaranje, ali i u odnosu na školsko učenje, moglo bi se reći, da je razonoda kontrast, a ne njihova suprotnost. Svojom spontanošću razonoda omogućava *smjenu* osjeta, utisaka, izmjenu dječijih predstava kao i snažnu motivaciju za aktivitetom. Učenje u slobodnom vremenu pruža mogućnosti za razonodu koja je djeci najdraža - igru. Igra je najefektnija forma razonode. Ona ima kompenzatorsku funkciju jer animira individualna osjetila koja su bila zapostavljena u školskom učenju. Ona objedinjuje aktivnosti koje su bile razdvojene u nastavnom radu. Prema tome, druga funkcija učenja u slobodnom vremenu treba biti razonoda.

Kreativnost - najvrijednija aktivnost

Treći vid funkcije učenja u slobodnom vremenu pripada procesu razvoja ličnosti. (Dizdarević, 2002:205-259). On se realizira uključivanjem djece u kulturni i društveni život. Ovo uključivanje je, dakle, u službi slobodnog razvoja razuma i razvijanja duhovnih sposobnosti i samosvijesti kod djece. Različite forme ovog uključivanja postižu se transformiranjem kulturnog u obrazovno dobro. Kulturno dobro postaje obrazovnim dobrom onog momenta kada dijete počinje da doživljava to dobro i da iskazuje svoju potrebu za kreativnošću.

Kreativnost je oblik slobodne životne aktivnosti koja odgovara dubokoj dječjoj potrebi za samorealizacijom. Ovo je najvrijedniji i najslobodniji vid aktivnosti. Njome se objedinjava biološko, socijalno i kulturno-duhovno biće djeteta. U odnosu na okolinu čovjek je predodređen da se ponaša kreativno i aktivno. Dijete daje otpor monotoniji. Novost pobuđuje njegovu pažnju. Lahko je uočiti da dijete reagira življe na promjene. Ono voli da otkriva nove odnose i relacije. Zato želi i traži da se »odlijepi« od uobičajenog, od dostatnog ponavljanja. Ove dječije dispozicije primjećujemo od njihove najranije dobi. Zbog toga treba da poboljšamo uvjete i prilike za odgoj naše djece. Omogućimo im da se odmaraju i igraju. Angažirajmo ih da sudjeluju u rješavanju potreba društvene sredine kroz njima primjerene aktivnosti. Pokrenimo aktivnosti, recimo, pod nazivom 'dječja ulica' ili 'kvart djece' (estetsko uređenje pojedinih prostorija, dijelova dvorišta, mezariluka, njegovanje cvijeća, briga o travnjacima i zelenilu, opremanje izložbi, izrada i izložba albuma iz njihovog života i rada u vrijeme rata i sl.). Pružimo mogućnost da nam djeca imaju 'svoje' historijske spomenike, spomen ploče, kvartove, parkove, ulice o kojima će se brinuti. Dovoljne su male dječije nagrade i radosti za održavanje njihove motivacije u ovim i sličnim aktivnostima.

Ukoliko djeca imaju prilike da preuzimaju različite zadatke i obaveze, a uz podršku i pomoć odraslih, djeca neće izbjegavati ove, i slične zadaće. Dijete odraslo u slobodi, okruženo plemenitim ljudskim odnosima i odnošenjima, okruženo lijepim predmetima i primjerima ljudskog ponašanja nikako ne mogu posrnuti u svom odgojnom razvoju. Ukoliko učitelji nauče djecu onom što najprije moraju da znaju, kako bi brže i lakše shvatili sve drugo, neće biti nikakvih problema sa njihovim ponašanjem. Ako su dječiji prvi postupci vođeni tako da osjete i sudjeluju u ostvarivanju svega što je dobro i plemenito onda se nećemo brinuti za otklon neželjenog ponašanja i za odvikavanje djece od ružnih navika.

!Konfluentno obrazovanje je društvom organizirani proces učenja i podučavanja u kojem biološki individuum i/ili jedno individualno nagonско biće, pomoću obrazovnih dobara, (samo)aktiviteta i unapređujućeg poticanja i djelovanja, u svojoj totalnosti izrasta iz unutarnjeg toka formiranja/obrazovanja u jedno zdravo jedinstveno duševno, duhovno i djelatno ljudsko biće.

Ovako vođeno dijete živet će čistijim, sretnijim i potpunijim životom od djeteta koje je bilo prisiljeno da svoje prve mladalačke snage troši na otporu, koji smo sami pritiskom i prisilom proizveli

Organizirajmo im razgovore sa sportašima, novinarima, umjetnicima, pjesnicima, naučnim radnicima. Dajmo im podsticaja za aktivnosti humanitarnog karaktera (briga o drugu, susjedu, invalidima, starim i bolesnim osobama.).

Pokažimo im sve to i živom riječju i djelom. I TV i radio pripadaju djeci. Samo uz podršku i pomoć odraslih djeca stiču i formiraju adekvatno društveno ponašanje, pozitivan odnos prema radu, ovladavaju korisnim umijećima i navikama, razvijaju određene obrasce kulturnog ponašanja, zadovoljavaju potrebu za aktivitetom i kreacijom, prihvaćaju elementarne kulturne norme.

2.6.2. Slobodne aktivnosti - poticajni faktor razvoja emocija

Ne smije se zaboraviti da slobodne aktivnosti utječu na obogaćivanje i oplemenjivanje emocionalne strane ličnosti. Treba paziti na nenametanje konformističkog stila i ukusa i treba omogućiti da emocije budu izraz i doživljaj vlastitoga unutarnjeg života iz kojeg proizlazi zrelost ličnosti.

Pored već spomenutih odgojnih i obrazovnih mogućnosti vrlo bogatoga i raznovrsnog programa slobodnih aktivnosti, one su osobito djelotvorno sredstvo socijalizacije ličnosti. U tom pogledu cjelokupna atmosfera slobodnog vremena i sama praksa primjene pojedinih aktivnosti s poznatim obilježjima slobode, stvaralaštva, demokratičnosti, odgovornosti i zadovoljstva, može najneposrednije pomagati društvenom snalaženju i privikavanju, prijateljskom ophođenju i kulturnom komuniciranju, kako ovladavanjem vanjskim manifestacijama (nastupom, gestikulacijom, govorom, izražavanjem emocija), odnosom prema drugima, tako i osjećajem pripadnosti društvu, sudjelovanjem u društvu uz poštovanje postojećih normi i shvaćanje društveno prihvatljivog ponašanja. Dvostruka uloga slobodnih aktivnosti djece izražava se u korištenju slobodnih aktivnosti kao sredstva razvoja ličnosti. Slobodno vrijeme ne smije biti cilj samom sebi, već u prvom redu sredstvo za postizanje daljnjih složenijih ciljeva, tj. oblikovanje ličnosti u cjelini.

2.7. Klasifikacija slobodnih aktivnosti

Kako su aktivnosti slobodnog vremena vrlo brojne i raznolike, tako postoje i raznovrsne mogućnosti klasifikacije slobodnih aktivnosti. Tako, naprimjer, postoji klasifikacija prema mjestu gdje se slobodne aktivnosti zbivaju, po dobi i spolu, po brojčanoj strukturi ili prema vrstama samih aktivnosti: sportske, umjetničke, tehničke i sl. Ipak je najprihvatljivija klasifikacija u kojoj je osnova podjele funkcija i svrha koja se veže uz pojedine aktivnosti. Polazeći od osnova funkcije: odmor, rekreacija, razvoj ličnosti, koje su međusobno povezane i jednako važne, klasifikaciju slobodnih aktivnosti čine i tri odgovarajuće skupine aktivnosti. Prvo su aktivnosti koje služe običnom odmoru, bez neke posebne i napore fizičke ili psihičke angažiranosti. Ova se skupina aktivnosti više pojavljuje kod odraslih, više je individualnog karaktera. U drugu skupinu ulaze aktivnosti rekreacije u najširem smislu te riječi, a sa zadatkom aktivnog odmora, zdrave razonode i zabave. To su raznovrsne društvene i pokretne igre, plesanje, posjećivanje sportskih priredbi, praćenje događaja preko televizije i radija, šetnje u prirodi, izleti, posjećivanja kina itd. U treću skupinu ubrajaju se aktivnosti koje su više namijenjene razvoju ličnosti preko različitih područja: fizičke, obrazovne, odgojne, umjetničke, tehničke, društvene i sl.

Naučnica Blanka Filipcov ističe da je slobodno vrijeme sačinjeno iz najraznovrsnije skale aktivnosti počevši od neobaveznog pričanja, povrtlarstva pa sve do sportske, kulturne, studijske i političke aktivnosti. (V.G. Bajkova, A.S. Dučal, A.A. Zemcov, 1965:45)

U studijama SAD-a nalazimo sljedeće kategorije aktivnosti slobodnog vremena

- Pasivna zabava
- Hobi
- Neformalne socijalne aktivnosti
- Individualni sportovi
- Timski sportovi

2.8. Načela slobodnih aktivnosti

Polazeći od bitnih obilježja i osnovnih zadataka slobodnih aktivnosti, njihovo provođenje, izvršavanje i organiziranje moraju odgovarati određenim zahtjevima. Kao glavna načela provođenja aktivnosti slobodnog vremena ističu se:

- načelo slobode i odgovornosti,
- raznovrsnosti zadataka i djelatnosti,
- samoaktivnost,
- organiziranost,
- individualnost i kolektivnost,
- te primjerenost u dobi i spolu.

Međutim, u praksi se često nailazi na situacije - posebno kod djece - da kod pojedinaca još nije dovoljno izražen ili razvijen smisao za društveno pozitivno korištenje slobodnih aktivnosti. Tada je potrebno adekvatnim vođenjem i usmjeravanjem pronaći i istražiti okolnosti i afinitet pojedinaca prema raznim slobodnim aktivnostima. Stvarajući na taj način povoljnu klimu za razvijanje novih interesa, ne smije se zaboraviti da djecu treba uključivati u pojedine djelatnosti uz što veće poštovanje slobode izbora slobodne aktivnosti.

3. Predmet istraživanja

Škola kao odgojna ustanova u mnogome može pomoći svojim učenicima u organizovanju njihovog slobodnog vremena. Dobrim obrazovanjem prosvjetnih radnika kao i njihovom profesionalnošću kod učenika se može razvijati ljubav prema određenim aktivnostima kako društvenim, sportskim tako i političkim. Potrebno je organizovati

vannastavne sekcije pomoću kojih će ista djeca preko aktivnog odmora, razonode, pozitivna razvoja, socijalizacije, humanizacije i stvaralačkog potvrđivanja ličnosti ispuniti svoje slobodno vrijeme, kojem u suprotnom prijete opasnost od dosađivanja što vodi kraćim putem do narkomanije i delikvencije. Pa možemo na osnovu postavljenog problema istraživanja za predmet fokusiranja uzeti organizovane vannastavne aktivnosti kao pomoć pri pravilnom korištenju slobodnog vremena djece u osnovnim školama.

Već smo naveli važnost korištenja slobodnog vremena cjelokupnog društva. Zbog te važnosti korištenja neophodno je baviti se ovom problematikom, iznalaziti načine kako kao stručna lica u saradnji sa roditeljima pomoći mladima da pravilnije iskoriste svoje slobodno vrijeme. Kako je ova tematika preopširna, mi ćemo se ograničiti na pedagoške aspekte slobodnog vremena djece osnovnih škola. Iz razloga što se pravilno korištenje slobodnog vremena djece osnovnih škola pozitivno reflektira na pravilno korištenje slobodnog vremena djece srednjih škola, itd. Pred nas se postavlja problem istraživanja: Na koji način škole mogu pomoći u pravilnom korištenju slobodnog vremena djece osnovnih škola?

4. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja jeste da se utvrdi pozitivno djelovanje učestvovanja mladih u organiziranim vannastavnim aktivnostima.

Svrha našeg istraživanja jeste utvrditi da li boljom ponudom vannastavnih aktivnosti od strane škole kao i većim angažmanom stručnih osoba može da se poboljša kvaliteta načina korištenja slobodnog vremena djece u osnovnim školama. Svakako cjelokupnom društvu je u cilju poboljšanje kvalitete korištenja slobodnog vremena, pa zbog toga sav dodatni trud koji bi uložili prosvjetni radnici bi bio opravdan jer bi tim direktno pomogli pozitivnom razvoju, socijalizaciji, humanizaciji i stvaralačkom potvrđivanju ličnosti.

5. Zadaci istraživanja

Postavili smo slijedeće zadatke:

1. Ustanoviti na koji način i gdje djeca osnovnih škola provode slobodno vrijeme;
2. Ustanoviti stavove djece prema pojedinim kategorijama aktivnosti u slobodno vrijeme;
3. Ustanoviti preferenciju aktivnosti i sadržaja u slobodnom vremenu kod djece osnovnih škola;
4. Ustanoviti postoji li nesklad između postojećih i željenih aktivnosti u slobodno vrijeme;
5. Ustanoviti željene aktivnosti kod djece i pokušati omogućiti formiranje istih.

6. Hipoteze istraživanja

Na osnovu određenih ciljeva i zadataka u ovom istraživanju postavljene su slijedeće hipoteze:

Slaba organizacija vannastavnih aktivnosti kao i potpuna nezainteresovanost društvene zajednice za način korištenja slobodnog vremena kod djece osnovnih škola.

Posebne hipoteze su :

H₀ Pretpostavljam da trebaju podsticaj i pomoć stručnih lica kako bi osmislili slobodno vrijeme,

H₁ Pretpostavljam da su djeca pasivna u slobodno vrijeme i da se dosađuju,

H₂ Pretpostavljam da većom angažovanošću prosvjetnih radnika bi se povećao i broj organizovanih vannastavnih aktivnosti,

H₃ Pretpostavljam da djeca znaju šta još žele u slobodno vrijeme,

H₄ Pretpostavljam da bi se većim uključivanjem u vannastavne aktivnosti smanjio broj učenika koji kreću stranputicom.

7. Metodologija istraživanja

7.1.Uzorak ispitanika

Populacija ispitivanja ovog projekta su učenici osnovnih škola grada Zenice. Uzorak će imati sljedeće karakteristike:

- Slučajnog, jer će odjeljena u okviru osnovnih škola biti odabrana slučajno.
- Namjernog, jer izabrana regija je namjerno izabrana regija i radi se o zeničkoj urbanoj sredini, a također i uzrast je namjerno izabran. To su djeca koja pohađaju više razrede osnovnih škola grada.
- Stratificiranog, na osnovu osobina ispitanika u odnosu na problem kojim trebamo istražiti stratume, kao što su školska godina ispitanika, spol i slično.
- Kvotnog, jer sam tačno odredila procenat dijeljenja koja će biti ispitana u svakoj osnovnoj školi.

Tabela 1. Struktura uzorka istraživanja

Naziv osnovne škole	Grad	Razred	Broj učenika		Ukupno
			muški	ženski	
O.š.“Edhem Mulabdić“	Zenica	6c	17	13	30
O.š.“Meša Selimović“	Zenica	7a	16	15	31
O.š.“Edhem Mulabdić“	Zenica	8c	16	13	29
O.š.“Meša Selimović“	Zenica	8b	16	14	30
O.š.“Edhem Mulabdić“	Zenica	7d	15	14	29
O.š.“Meša Selimović“	Zenica	6a	17	15	32
Ukupno			97	84	181

Za uzorak sam odabrala dvije gradske osnovne škole. Od toga, dva šesta, dva sedma i dva osma razreda. Broj ispitanika u uzorku bi trebao da bude 181 učenik, u zavisnosti da li će biti prisutni na nastavi kada se bude vršilo anketiranje.

7.2. Uzorak varijabli

U nezavisne varijable možemo nabrojati:

1. socijalno statusne kao što su:
 - uzrast (od petog do osmog razreda osnovne škole)
 - pol (muški, ženski)
 - uspjeh u školi (nedovoljan, dovoljan, dobar, vrlodobar, odličan)

- veličina porodice (dvoje, troje, četvero i više)
- imovinsko stanje porodice (loše, srednje, dobro i jako dobro)
- imovinsko stanje škole (loše, srednje, dobro i jako dobro)

2. članstvo u:

- sekcijama u okviru vannastavnih aktivnosti pri školi i vanškolskim organizacijama (sportske, tehničke, saobraćajne, dramske, itd.)

Zavisne varijable su:

- mišljenje o dovoljnosti slobodnog vremena
- bavljenje sportom
- želja da se bavi nečim
- dosađivanje u slobodno vrijeme
- broj osoba s kim provede slobodno vrijeme
- gledanje televizije

Pored mnogobrojnih instrumenata koji se mogu koristiti u projektu istraživanja, vezano za problem, predmet i cilj istraživanja ću koristiti sljedeće instrumente:

- ◆ upitnik
- ◆ skalu stavova

Kao glavni instrument istraživanja koristit ću upitnik kombinovanog tipa.

Upitnik sam izabrala kao glavni instrument u ovom projektu istraživanja najviše zbog praktičnih mogućnosti, kao i činjenice da je upitnik pogodan za proučavanje pojava koje su teže vidljive spolja kao što su: stavovi, uvjerenja i dr. Svakako, ispitivanje će biti anonimno što će u svakom slučaju povećati iskrenost ispitanika. Dakle upitnik koji ću koristiti će imati utvrđenu standardizaciju tj. diskriminatornost, pouzdanost i valjanost. Upitnik je sačinjen od 25 pitanja, pri čemu je vođeno računa o slijedu pitanja.

Upitnik se sastoji od:

- ◆ 5 pitanja o socijalno-statusnim obilježjima ispitanika,
- ◆ 7 pitanja o uključenosti ispitanika u vannastavnim aktivnostima,
- ◆ 3 pitanja o učestvovanju ispitanika u neorganizovanim aktivnostima,
- ◆ 3 pitanja za mjerenje ličnog zadovoljstva,
- ◆ 3 pitanja o procjeni utjecaja pojedinih faktora na izbor aktivnosti,
- ◆ 4 pitanja o spremnosti angažovanja u određenim aktivnostima.

Za korištenje skale stavova odlučila sam konstruirati skalu Likerovog tipa. Na osnovu dostupne literature formulsala sam veći broj tema za utvrđivanje stavova djece osnovnih škola prema različitim vannastavnim aktivnostima. Skala stavova, koju ću dostaviti djeci osnovnih škola, ima 12 tvrdnji na temu slobodno vrijeme djece osnovnih škola.

7.3. Protokoli testiranja

Za područje istraživanja su izabrani učenici viših razreda osnovne škole. Ovaj sam uzrast izabrala jer u ovim razredima već dolazi do viška slobodnog vremena, koje ako se pravilno ne iskoristi, može da dovede do dosade, a dosada vodi ka stranputici.

Istraživanje je urađeno u oktobru 2011. godine kada su se učenicima viših razreda osnovnih škola podijelili upitnici i skale sudova koje su oni popunili. Na osnovu dobivenih podataka izvučeni su rezultati istraživanja koji će nam pomoći u boljem organizovanju vannastaavnih aktivnosti, a samim time i poboljšanju korištenja slobodnog vremena djece osnovnih škola.

7.4. Metod obrade podataka

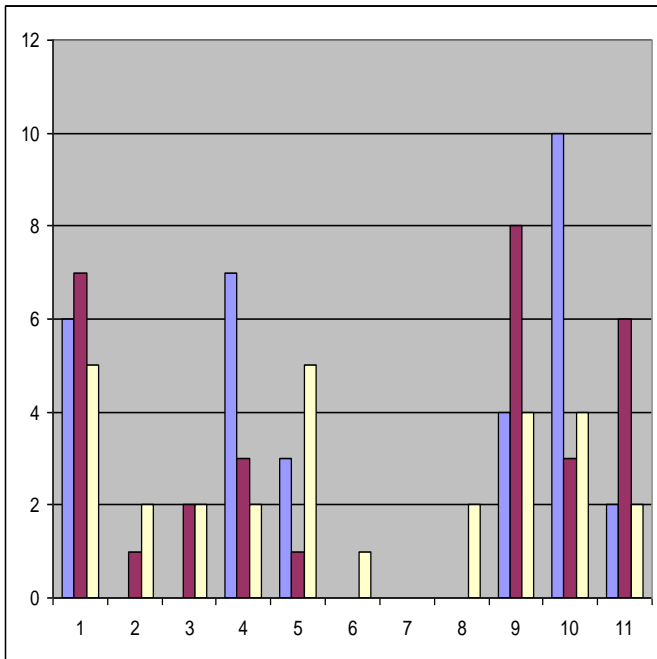
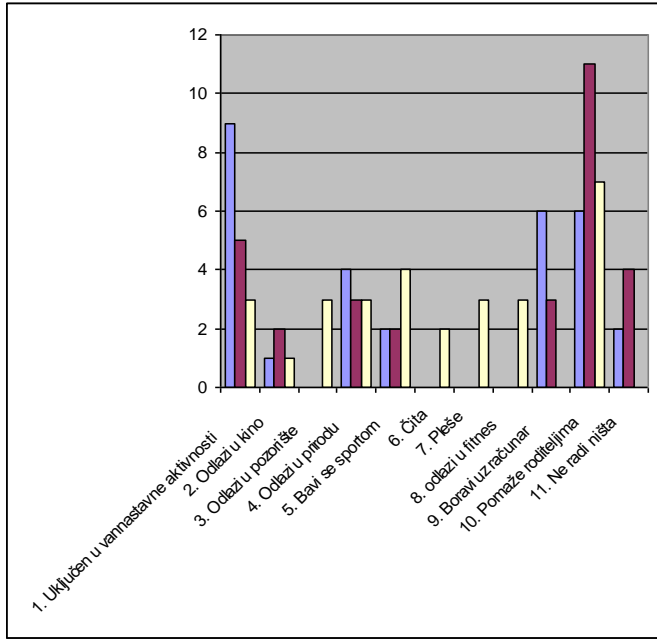
U ovom istraživanju koristene su metode koje odgovaraju problemu, predmetu, cilju i zadacima istraživanja, a opet u skadu sa postavljenim hipotezama. U ispitivanju su

korištene deskriptivna metoda i kauzalna metoda. Za ove dvije metode sam se odlučila iz razloga što sam u mogućnosti deskriptivnu metodu primijeniti kod prikupljanja podataka, obrade i interpretacije. Primjenom deskriptivne metode saznajemo pedagošku stvarnost na razini pitanja kako, koliko, u vezi s čim itd.

Prezentacija rezultata istraživanja tabelarno:

Varijable	O.š.“Edhem Mulabdić“			O.š.“Meša Selimović“			Pojedinačno po varijabli
	Razred VI c	Razred VII b	Razred VIII b	Razred VI a	Razred VII a	Razred VIII d	
1. Uključen u vannastavne aktivnosti	9	5	3	6	7	5	35
2. Odlazi u kino	1	2	1	0	1	2	7
3. Odlazi u pozorište	0	0	3	0	2	2	7
4. Odlazi u prirodu	4	3	3	7	3	2	22
5. Bavi se sportom	2	2	4	3	1	5	17
6. Čita	0	0	2	0	0	1	3
7. Pleše	0	0	3	0	0	0	3
8. odlazi u fitnes	0	0	3	0	0	2	5
9. Boravi uz računar	6	3	0	4	8	4	25
10. Pomaže roditeljima	6	11	7	10	3	4	42
11. Ne radi ništa	2	4	0	2	6	2	14
12. Pojedinačno po razredu	30	30	29	32	31	29	181

Dijagramima prikazana izdiferenciranost između O.š.“Edhem Mulabdić“ i O.š.“Meša Selimović“ Zenica.

7.5. Praktična vrijednost rada

Vrijednost ovog istraživanja ogleda se u tome što je moguće njime pratiti organizaciju slobodnog vremena u Osnovnim školama.

Ovo istraživanje se može uporediti sa prethodnim istraživanjem u okviru jedne škole ili uporediti sa rezultatima drugih škola.

Moći će ga koristiti svi koji budu istraživali isti problem narednih godina ili na kraju ove 2011./2012. godine.

Bilo bi korisno uporediti ove rezultate sa rezultatima koje bi mogli dobiti na kraju ove, ili sa rezultatima koji bi bili ispitivani nekoliko narednih godina.

8. Zaključak

Na osnovu postavljenih hipoteza u ovom istraživanju došla sam do slijedećih zaključaka:

- Veliki broj djece se dosađuje u slobodno vrijeme jer nemaju podsticaj stručnih lica kako da organizuju i iskoriste svoje slobodno vrijeme;
- Broj vannastavnih aktivnosti bi se povećao kada bi se prosvjetni radnici više angažovali u realizaciji istih;
- Djeca žele iskoristiti svoje slobodno vrijeme, ali često ga ne iskoriste jer ne znaju čime bi se mogli baviti;
- Pravilnim korištenjem slobodnog vremena svakako bi se umanjio broj učenika koji kreću stranputicom.

Uz pomoć stručnih lica slobodno vrijeme bi se moglo kvalitetno iskoristiti i time bi se postiglo veliko zadovoljstvo kako kod djece tako i kod njihovih roditelja, a samim tim i kod stručnih lica. Važno je znati da dobar odabir slobodne aktivnosti bitno utječe na djetetov tjelesni, intelektualni, sociološki i emocionalni razvoj, na organizaciju slobodnog vremena, razvoj prijateljstava kao i kvalitetnih modela grupne zabave. Treba poticati dijete na aktivnosti, pritom imajući u vidu različitosti među djecom, ali i važnost organiziranih zajedničkih aktivnosti u kojima djeca stječu osjećaj pripadnosti grupi.

Neupitna je činjenica da djeca i mladi provode najveći dio svog vremena sjedeći u razredu, kod kuće pred televizorom ili računarom, u kafićima i slično. Stoga ne čudi da su neka od tipičnih ponašanja učenika osnovnih i srednjih škola razdražljivost, nervoza, agresivnost, problemi s koncentracijom i brzo umaranje. Škole su tradicionalno organizirane kao mjesto frontalnog prenošenja znanja, bez poticanja iskustvenog učenja, lične aktivnosti i doživljaja vlastite vrijednosti, ako se izuzmu pokušaji motivacije ocjenjivanjem prenešenog i reproduciranog znanja. Rezultat je sve veća pojava nepoželjnih i društveno neprihvatljivih oblika ponašanja djece osnovnoškolske i srednjoškolske dobi, od povlačenja i depresije, preko zlostavljanja vršnjaka i nasilja, do upotrebe psihoaktivnih tvari i stimulansa.

Slobodno je vrijeme važno, jer djeca uče u aktivnostima u slobodnom vremenu, i to lako i spontano. Izbor aktivnosti ovisi o subjektivnim (društveni status roditelja, obrazovanje, sposobnosti i navike) i objektivnim činiteljima (okolina, postojeća ponuda i dostupnost sadržaja). U savremenom društvu aktivnosti kojima se djeca bave u slobodnom vremenu posredovane su masovnim medijima. Kada je riječ o djeci, okolina utječe na njihovo korištenje slobodnim vremenom, a oblici njegova provođenja još nisu ustaljeni i mogu biti podložni znatnim promjenama.

9. Kako organizovati slobodne aktivnosti

Problematika slobodnog vremena vrlo je raznolika i složena, a pod utjecajem svakodnevnih prakse postaje i sve važniji sadržaj znanstvenog proučavanja. Slobodno vrijeme kao opća društvena pojava ne poznaje generacijske, dobne granice, ono obuhvaća ne samo odrasle, već isto tako djecu i mladež. Pojava i djelatnosti slobodnog vremena ne mogu se ograničiti samo na socijalno područje, budući da ono po svojim zadacima, utjecajima, sadržajima i raznovrsnim pozitivnim aktivnostima postaje jedno od neizostavnih faktora oblikovanja ličnosti. Kao takvo, slobodno se vrijeme ističe i po svom osobito važnom pedagoškom značenju uopće, a posebno u odnosu na generacije u razvoju koje se pripremaju za uspješnu integraciju u društvo.

10. Organizovane slobodne aktivnosti

Roditelje često zanimaju organizirane fizičke aktivnosti u koje ulazi sustavno bavljenje pojedinim sportovima i sportskim igrama, pošto su djeca obično zainteresirana za njih. Isto tako i umjetničke aktivnosti poput slikanja, modeliranja, fotografiranja, muziciranja i sl., pružaju niz mogućnosti angažmana djeteta.

Slobodno vrijeme je područje različitih aktivnosti s bogatim odgojno-obrazovnim potencijalom i kao takvo važan je faktor sveukupnog pedagoškog djelovanja. Odgoj mlade generacije društveni je proces u pravom i najširem smislu riječi. Stoga se društvena briga o odgoju djece i mladeži ne može zaustaviti na pragu vrtića, škole i porodice.

Iz spomenutih činjenica vidimo da se u organizovanju slobodnih aktivnosti nameće vrlo odgovorna, ali ističemo kreativna mogućnost organizacije, gdje roditelj, uglavnom voditelj slobodne aktivnosti prihvaća ulogu pedagoga, u zamjenu za djetetove tete iz vrtića i njihove učitelje. Već u samoj definiciji rečeno je da je bitno obilježje slobodnih aktivnosti vlastit izbor, slobodno prema interesima i postojećim okolnostima. I upravo taj faktor slobode, odgovornosti i izvan obaveza je onaj dio koji kod djece izaziva spontanost, aktivnost i samoaktivnost, svjesnost, inicijativnost, samoizražajnost, stvaralaštvo i vedro raspoloženje. A upravo su te kvalitete vrlo jake pokretačke snage u razvoju i afirmaciji ličnosti. Na području intelektualnog razvoja i pored vrtića i škole kao najdominantnijeg faktora, slobodne aktivnosti mogu pružiti brojne poticaje. Isto tako za umjetničko obrazovanje u najširem smislu riječi stoje na raspolaganju raznovrsne aktivnosti: od literarnih, dramskih, plesnih, folklornih, muzičkih, pa sve do praćenja svih umjetničkih sadržaja i medija.

Organizovane aktivnosti – jesu one aktivnosti djece gdje se kao neposredni organizatori javljaju različite institucije, kao što su: porodica, škola, društvene i stručne organizacije, izvanškolske ustanove, vjerske institucije itd.

Neorganizovane aktivnosti – podrazumjevaju one aktivnosti čije prvođenje nije usmjereno na neke trajnije ciljeve kao i bez trajnih rezultata, a sprovode se na spontan način. Tu spadaju sanjarenje, ćaskanje, besciljne aktivnosti, šetnje, putovanja i igre.

11. Organizacija slobodnih aktivnosti

Organizaciju slobodnih aktivnosti treba prilagoditi mogućnostima i uvjetima njihove

izvedbe imajući pritom u vidu osnovna načela slobodnih aktivnosti. U literaturi koja se bavi problematikom organizacije slobodnih aktivnosti, primjerenom dječjoj dobi navodi se mogućnost formiranja različitih vrsta radionica.

Radionica je naziv za specifičan oblik grupne interakcije. Glavno obilježje radionica je kružna komunikacija: sudionici dijele svoja iskustva tako da svako vidi svakoga. Uloga voditelja je poticanje i olakšavanje razmjene iskustava djece. Radionice omogućuju iskustveno učenje o sebi, drugima i svijetu. One stavljaju naglasak na proces, a ne na ishod ili rezultat procesa. Tijekom procesa podjednako se apelira na osjetilne, emocionalne i moralne, a ne samo na intelektualne funkcije djeteta. Ono u čemu je pravi edukacijski doprinos takvog načina rada jest cjelovit osobni rast i razvoj. Izvedba putem radionica zasniva se na koncepciji iskustvenog i cjelovitog učenja.

Iskustveno učenje podrazumijeva kreiranje situacija u kojima dijete doživljava određene sadržaje metodom "vlastite kože". To se postiže igrom, simulacijom i akcijom. Akcija je aktivnost u realnoj stvarnosti (na primjer pokreti, verbalna i neverbalna komunikacija), a igra je maštom kreirana stvarnost. Simulacija je oponašanje određene stvarne situacije koju nismo doživjeli, ali u kojoj se možemo naći.

Cjelovito učenje podrazumijeva proces koji integrira sve psihofizičke funkcije djeteta: tjelesno izražavanje (pokret), osjetilnost (dodir, vid, sluh itd.), emocije i sjećanja, volju, imaginaciju, spoznaju (intelekt i intuiciju). Ono podjednako vrednuje sve te funkcije i ne daje prednost ni jednoj zasebno. Cjelovito učenje povezuje razumijevanje svijeta (kao znanja činjenica) s razumijevanjem sebe i drugih (s moralnoetičkim i socijalnim svijetom). Ovaj se program bitno razlikuje od programa koji su sada uobičajeni u našim školama. *Pritom posebno je važna odgojna klima u kojoj se djeca mogu osjećati sigurno, opušteno, te osjećati potporu i povjerenje ostalih. Ona se postiže uvažavanjem svakog pojedinca, njegovih potreba i osjećaja; zato se često tokom ili nakon vođene aktivnosti sudionici usmjeravaju svojim potrebama i osjećajima. To se postiže igrom. Igra stvara ugodu i poticajnu atmosferu. Djeca uživaju u svim fizičkim i emocionalnim doživljajima igre. Ove obje vrste doživljaja možemo proširiti nudeći im sredstva i ideje, no čini se, pružimo li im manje ovih pogodnosti, samima će im poći za rukom pronaći sadržaje i*

izmisliti igre, a to im pričinjava zadovoljstvo. Igrom potiskuju agresivnost, strah i tjeskobu, a to je upravo naš glavni cilj, jer koristeći se igrom kao dodatnim sredstvom, omogućujemo im lakše pronalaženje aktivnosti slobodnog vremena u skladu s njihovim slobodnim izborom i afinitetom.

Djeca u igri stiču iskustva, uočavaju bogatstva vanjskog, zbiljskog svijeta. Igra je neprekidno dokazivanje stvaralaštva. Isto tako je važna uloga komunikacije, koja mora biti višesmjerna. Osim verbalne, tu su različiti oblici neverbalne komunikacije, kojom se djeca vrlo rado i dobro koriste u organiziranim aktivnostima (pokret, mimika, crtež, ples, gluma). Aktivnosti su samo približno strukturirane i uloga je voditelja bitna, no ipak je važno znati da djeca ne uče od roditelja, nego iz situacije koje nastaju, iz međusobnog komuniciranja, iz vlastite aktivnosti.

Za radionice je potrebno vrlo malo materijala i pribora, ali mnogo mašte. Poželjno je imati papire različitih boja i veličina, bojice, flomastere, kolaž-papir, krep, ljepilo, makaze, glinu, komadiće tkanina, vune, kartonske ambalaže, odnosno sve predmete koje možemo upotrebljavati u radionici. Tako možemo imati grupu koja se opredijelila za slikanje, grupa zadužena za modeliranje, dramska grupa i ostale. Za malo vremena možemo ostvariti cijelo malo carstvo izložaka, male izložbe vrtića, čime dijete stječe samopouzdanje i svijest o vlastitim sposobnostima. Uspješno organizirane slobodne aktivnosti daju osjećaj slobode (odabira), uz stručno vođenje neizostavan su oblik stimulacije djetetovog razvoja. Kroz slobodne aktivnosti dijete izražava ideje, težnje i potrebe. Pomozite djetetu u odabiru slobodne aktivnosti, nemojte birati umjesto djeteta. Imate pravo saznati što pojedine aktivnosti pružaju ponudite djetetu sadržaje, dopustite mu da vidi i bude prisutno i prihvatite odluku neovisno jeste li s odlukom zadovoljni ili niste jer to je aktivnost koju će on pohađati a ne vi.

12. Preporuka za odabir slobodnih aktivnosti

Roditelji često iz velike ponude slobodnih aktivnosti teško mogu odabrati odgovarajuću aktivnost za svoje dijete. Važno je da roditelji prepoznaju stvarnu sklonost svoga djeteta te je usklade s djetetovim sposobnostima i osobinama, uzimajući u obzir jake strane djeteta potičući razvijanje određenog talenta. Također treba uvažavati djetetove individualne potrebe i mogućnosti. Prije izbora aktivnosti potrebno je informisati se i razmisliti o nekim objektivnim mogućnostima - koje se aktivnosti nude, kojoj su dobi i kojem spolu namijenjene, imate li dovoljno vremena za organizaciju svih ostalih aktivnosti, narušava li odabrana aktivnost plan mjesečnih rashoda, kako se dijete može uključiti, postoje li neke specifičnosti važne za uključivanje.

Dijete bi samo trebalo odabrati slobodnu aktivnost prema svom izboru i sklonosti, uz maksimalnu potporu i podršku roditelja. Prije donošenja finalne odluke dobro je organizirati zajednički odlazak u neku od grupa kako bi dijete steklo dojam o odabranoj aktivnosti. Ne zaboravite poštivati djetetov temperament, karakter, stavove i interese. Bitno je dijete usmjeriti na onu aktivnost za koju ima sklonosti i sposobnosti, te za koju je razvojno zrelo i sposobno.

U izboru aktivnosti moramo imati u vidu promicanje cjelovitog razvoja djeteta, vodeći računa o njegovim individualnim potrebama, mogućnostima i razvoju njegove osobnosti, ali treba pripaziti da izbor neodgovarajuće ili prezahtjevne aktivnosti ne preopteretiti dijete. Dijete ne treba preopteretiti s previše aktivnosti, treba mu prepustiti slobodan izbor uz maksimalnu potporu. Prevelika opterećenost djeteta slobodnim aktivnostima može se negativno odraziti na fizički i mentalni status mališana. Imajte na umu da uz organizirane aktivnosti slobodnog vremena vaš mališan ima pravo na nestrukturirane aktivnosti slobodnog vremena u kojem slobodan odabir igre treba ravnopravnu zastupljenost. Samo izbalansirana dnevna aktivnost mališana može rezultirati zadovoljstvom i osmijehom. Samo izbalansirane dnevne aktivnosti u kojima mališani imaju rezervirano vrijeme za druženje i razonodu može rezultirati zadovoljstvom i osmijehom najmlađih. Kreativno i kvalitetno osmišljeno slobodno vrijeme pruža mnoštvo mogućnosti za razvoj ljudskih potencijala, te utječe na smanjivanje

izgubljenog samopovjerenja i stvaranje pozitivne slike o sebi. Slabo strukturirano slobodno vrijeme prediktor je ovisničkih navika. Svi odgojni faktori trebaju integrirati svoja djelovanja u svrhu harmoničnog, svestranog i pravilnog rasta i sazrijevanja djeteta.

Preporuke stručnjaka usmjerene su na sljedeće:

Tečajevi stranih jezika, informatike, matematičke grupe, poželjno je uključiti djecu bogatog rječnika, djecu koja lahko i tačno opažaju, koja imaju težnju za istraživanjem, koja su znatiželjna, sklona eksperimentiranju. Ujedno bavljenje tim aktivnostima može potaknuti kod djece razvoj spomenutih osobina.

Na *likovne, muzičke, plesne grupe* treba usmjeriti djecu koja imaju razvijene sposobnosti kreativnosti, produktivnosti, maštovitosti, preciznog zapažanja, odnosno onu djecu koja pokazuju sklonost prema umjetničkom stvaranju i izražavanju.

U *sportske aktivnosti* poželjno bi bilo uključiti djecu koja imaju dobro razvijenu motoriku i koordinaciju, spretnost, preciznost pokreta i višu tjelesnu energiju, brzinu, agilnost, sklonost timskom radu bitnu za ekipne sportove. Slobodne aktivnosti su uvelike korisne za djetetov razvoj, za poticanje raznih vještina, tako uključivanje u aktivnosti stranih jezika utječe na razvijanje mišljenja, pamćenja, pažnje, koncentracije, sposobnost kombinatorike i logičnog zaključivanja. Djeca usvajaju i razvijaju percepciju, osjetilne sposobnosti, govorne i druge oblike komunikacije te stječu spoznaje o svijetu koji ih okružuje. Aktivnosti stranog jezika potiču dječju intuiciju i kreativnost, proširuju i obogaćuju osjećajno-misaoni prostor novim jezikom.

Likovne, muzičke, plesne, jednom riječju umjetničke aktivnosti utječu na razvijanje vizualne kulture, stvaranje dobrog ozračja za slobodno istraživanje i poticanje individualnosti, razvijaju i obogaćuju emocije, kreativnost i produktivnost, stvaralačke sposobnosti, razvijaju maštu, likovno, muzičko, plesno izražavanje, potiču na istraživanje okoline eksperimentiranje stvarima i različitim materijalima. Djeca njima uče izražavati se na različite načine, uče se kulturno ophoditi i potiču svoju kreativnost i razvijaju svoj talent. Obogaćuju djetetov emocionalni svijet i izoštravaju njegov umjetnički senzibilitet.

Smisao je poticanje rasta cjelovitog dječjeg bića izražavanjem kroz liniju, boju, oblik, glazbu, ples i glumu.

Sportske aktivnosti utječu na razvijanje motorike, tjelesne sposobnosti, stjecanje povjerenja u vlastite sposobnosti i na stvaranje pozitivne slike o sebi, stvaranje prijateljstava, samostalnosti, tjelesne aktivnosti, ljubavi prema sportu, sportskom ponašanju i zdravom životu. Osnaženje tjelesnih sposobnosti i uspjeh u ovladavanju tijelom povezani su s unutarnjim doživljajem te djeluju i na psihičku konstituciju djeteta. Kod sportskih aktivnosti važno je spomenuti i to da djeca u ekipnim sportovima sudjeluju u zajedničkom ostvarivanju ciljeva, a u individualnim sportovima grade odnos prema sebi samima. Spomenimo ovdje i učenje o suočavanju s porazima i pobjedama kao važnom aspekt sportskoga, ali i svakodnevnog života.

Literatura

1. Bajkova, V.G., Dučal, A.S., Zemcov, A.A.(1965): *Slobodno vremena i vsetorone ličnosti*, Svoboda, Mskva.
2. Bastašić, Z.(1988), *Lutka ima srce i pamet*, Zagreb, »Školska knjiga«
3. Bašić, J. i dr. (1994), *Integralna metoda u radu s predškolskom djecom i njihovim roditeljima*, Zagreb, »Alinea«
4. Bunčić, K. i dr. (1995): *Igrom do sebe*, Zagreb, »Alinea«
5. Duran, M. (2001): *Dijete i igra*, Zagreb, »Naklada Slap«
6. Đurđević, R.,(1986): *Naučni i stručni radovi o slobodnom vremenu profesora M. Muradbegvića*, Naša škola, Sarajevo.
7. Filipović, I. (1994): *Kako biti bolji roditelj*, Zagreb, »Alinea«
8. Filipović, N.(1980): *Vannastavna aktivnost učenika*, Svjetlost,Sarajevo.
9. Janković, V.(1961):*Slobodno vrijeme u suvremenoj pedagoškoj teoriji i praksi*, Zagreb.
10. Kačavenda- Radić, N.(1989), *Slobodno vreme i obrazovanje*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
11. Pehar – Zvačko, L.(2003), *Slobodno vrijeme mladih ili ...*, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo.
12. Previšić, V.(2001):*Slobodno vrijeme između pedagojske teorije i odgojne prakse*, Prosvjetni list.
13. Todorović, A.(1978):*Metodologija istraživanja slobodnog vremena*,Savremena administracija, Beograd.
14. http://www.zdravzivot.com.hr/index.php?cat=kako_djeci_organizirati_slobodne_aktivnosti
15. <http://www.rice.edu/projects/topics/edition11/page11.htm>
http://www.google.ba/#sclient=psy-ab&hl=hr&source=hp&q=korisno+provo%C4%91enje+slobodnog+vremena&pbx=1&oq=korisno+provo%C4%91enje+slobodnog+vremena&aq=f&aqi=q-w1&aql=&gs_sm=3&gs_upl=51189170086101705581741451110101101189612146212-6.16.9.4.2.1.314510&bav=on.2,or.r_gc.r_pw.,cf.osb&fp=311f7036efdb858d&biw=1152&bih=702
17. www.udruzenje-baranja.hr/vijest.asp?id=245

PRILOZI

Prilog 1:

SKALA STAVOVA O VANNASTAVNIM AKTIVNOSTIMA

Molimo Vas da pažljivo pročitate slijedeće tvrdnje i da za svaku znakom X u odgovarajućoj kućici označite koliko se slažete, odnosno ne slažete. Ovdje nema “tačnih” i “netačnih” odgovora, svi su dobri ako su iskreni.

TVRDNJA	Sasvim se slažem	Uglavnom se slažem	Neodlučan sam i ne znam	Uglavnom se ne slažem	Nikako se ne slažem
1. Djeca pravilno koriste svoje slobodno vrijeme					
2. Dobro iskorišteno slobodno vrijeme poboljšava nastavne aktivnosti					
3. Djeca nemaju dovoljno slobodnog vremena					
4. Škola ne radi mnogo u afirmaciji vannastavnih aktivnosti					
5. Nastavnici zaduženi za vannastavne aktivnosti ne obavljaju svoj dio posla					
6. Zbog nedovoljne informiranosti veliki broj učenika se ne uključuje u vannastavne aktivnosti					

7. Vannastavne aktivnosti nam mogu pomoći da lijepo provedemo slobodno vrijeme					
8. Kroz igru i druženje mogu se naučiti mnoge stvari					
9. Učenici trebaju učestvovati u organizaciji vannastavne aktivnosti					
10. Djeci treba pomoći pri izboru vannastavnih akt.					

Još jednom zahvaljujem na saradnji u ovoj anketi

UPITNIK ZA KORIŠTENJE SLOBODNOG VREMENA OSNOVNIH ŠKOLA

Poštovani učenici !

U toku je istraživanje načina korištenja slobodnog vremena kod djece osnovne škole, a sve u cilju poboljšanja načina organizovanja i korištenja slobodnog vremena djece osnovne škole. Zbog toga vas molimo da najiskrenije popunite ovaj upitnik.

Kod pitanja uz koji nisu ponuđeni odgovori, odgovore upišite na crti pored pitanja. Kod pitanja uz koje nisu ponuđeni odgovori zaokružite slovo koje stoji pred odgovorom koji smatrate tačnim.

Zahvaljujemo na saradnji !

Pol: a) Muški b) Ženski

Datum rođenja : _____

Razred koji pohađaš:

a) peti b) šesti c) sedmi d) osmi

1. Stanujem sa _____

2. Stanujem u :

a) stanu b) kući c) ostalo

3. Školska sprema roditelja :

- a) niža b) srednja c) viša d) visoka

4. Da li tvoji roditelji imaju vikendicu?

- a) da b) ne

5. Da li odlaziš sa roditeljima na ljetovanje zimovanje?

- a) redovno b) ponekad c) nikad

6. Da li si upoznat koje vannastavne aktivnosti nudi škola ?

- a) da b) ne

7. Da li si uključen u vannastavne aktivnosti koje organizuje škola?

- a) da b) ne

8. Ako si uključen navedi u koje

9. Da li si zadovoljan organizacijom vannastavnih aktivnosti ?

- a) da b) ne

10. Da li si zadovoljan radom nastavnika koji su angažovani ?

- a) da b) ne

11. Da li misliš da škola nudi dovoljno vannastavnih sekcija?

- a) da b) ne c) ne znam

12. Koje bi vannastavne aktivnosti volio da se organizuju ?

Daj nam prijedlog !

13. Da li odlaziš u kino?

- a) da b) ne c) ponekad

14. Da li odlaziš u pozorište?

- a) da b) ne c) ponekad

15. Koliko često boraviš u prirodi?

- a) često b) rijetko c) nikada

16. Da li si sretan u društvu svojih vršnjaka?

- a) da b) ne

17. U slobodno vrijeme najsretniji sam kada:

- a) se bavim sportom b) čitam c) plešem d) ne radim ništa

18. Volim biti sa:

- a) sa najboljim prijateljem b) sa roditeljima c) sam

19. Pomažem roditeljima u:

20. Koliko vremena dnevno provedeš gledajući televiziju?

- a) jedan sat b) dva sata c) tri sata i više

21. Voliš li igrati video igrice?

- a) da b) ne c) srednje

22. Koliko vremena dnevno provodiš igrajući se video igrice?

- a) jedan sat b) dva sata c) tri sata i više

23. Da li vannastavne aktivnosti pružaju učenicima ono što ih interesuje?

a) da

b) ne

24. Ako nisi uključen u vannastavne aktivnosti, šta bi privuklo tvoju pažnju?

25. Da li si spreman da se uključiš u neku od ponuđenih vannastavnih aktivnosti?

a) da

b) ne

26. Da li znaš da pravilnim korištenjem slobodnog vremena bježiš od droge?

a) da

b) ne
